

dies extimescat: consequens est, vt eorum opes quã-
 tum possit extenuet, & animos eorum impotenti
 dominatu premat, ne se quisquam erigat, & aliquã
 lucem libertatis, ex diuturna caligine seruitutis, ali-
 quando respiciat. Regis autem officium non est li-
 bertatem eripere: sed pro suorum libertate tuen-
 da atque conseruanda vigilare, & laborare, & cum
 opus fuerit vitæ etiam discrimen adire. non vi &
 iniuria ciuium opes imminuere: sed arcere vim,
 & profligare iniuriam, & ciuium opes iuris æqui-
 tate defendere. atque postremò non inuidere inge-
 nijs, aut animos frangere: sed fauere ingenijs, &
 propositis premijs ciuium animos, ad studium vir-
 tutis atq; dignitatis extollere. Qua enim alia ratio-
 ne Remp. florentè reddet, statimq; suum firmo præ-
 sidio cõseruabit? cum enim officium Regis in eo po-
 situm sit, vt Remp. opibus locupletet, præsidijs fir-
 met, moribus ornet, dignitate illustret, atq; vt vno
 verbo dicam, beatam efficiat: quòd sine ciuium li-
 bertate, & animorum magnitudine fieri nullo mo-
 dò potest; quis non videt omnem Regis curam
 & studium in publica libertate tuenda consumi?
 aliter erit nomine Regis indignissimus. Sed dicis
 neminem libenter arma sumere illius Reip. causa,
 cuius particeps non est. Verum id quidem est, sed
 Regis opes non illius propriæ, sed Reip. totius ex-
 stimadæ sunt; omnes enim qui Regis imperio con-
 tinentur,

tinentur, in illius patrocínio latét, in illius præsidio
 acquiescunt, illius virtute muniuntur, iniuriam à
 se & dedecus, & ignominiam illius æquitate pro-
 pulsant, & bona etiam Reipu. pars illius beneficé-
 tia sustentatur. cùm igitur arma sumunt, sanè pru-
 denter intelligunt, se non pro alienis, sed pro suis
 opibus dimicare; illius enim opes existimadæ sunt
 ad cuius salutem & conseruationem singulari quo-
 dam studio conferuntur. vnde colligitur nihil esse
 magis Reip. proprium, quàm optimi Regis opu-
 lentia. Præmia verò quæ dicis, non alibi profectò
 neque maiora, neque ampliora, quàm vbi Rex hoc
 nomine dignus omnia lege moderatur, proposita
 sunt omnibus, qui se excellentius in virtutis studio
 gerere student. nec enim boni Principis est hono-
 res, munera, congiaria, & præmia, denique omnia
 viris fortibus & sapientibus debita; siue ad rei fa-
 miliaris augmentum, siue ad dignitatis amplifica-
 tionem pertineant, ad homines ignauos & scurras
 & adultores sine vlla ratione transferre. quod si
 aliquis tam sine mente est, vt ornet flagitia, & au-
 geat opibus temeritatē & insaniam; virtutem verò
 & grauitatem negligat atque despiciat, eum certè
 Regem appellare fas non est: sed hominem amentē
 & furiosum omnia Reipu. præsidia intemperantia
 sua dissipantem. nos verò non de temeritate & in-
 sania: sed Regis moderatione & sapientia disputa-

mus. id ita non fieri semper dicis, sed plerumque
 lógè secus quàm oportebat. Quid ad rem? Id enim
 demonstramus quod fieri in Regno potest, & de-
 bet, & aliquando etiam fit. quod si in Regno malè
 constituto, regias opes dissipari & hominibus indi-
 gnissimis cōdonari videmus: intelligamus in Rep.
 malè constituta non fieri minora flagitia; imò ple-
 rumq; grauiora, in qua videlicet est verecundia mi-
 nor, & licentia maior, & quilibet facilius quantum
 audet, tantū potest; & ita multo plures sæpēnume-
 ro sunt, qui opes publicas domū auertant, & Reip.
 vectigalibus tanquā proprijs ad obsequiū impuræ
 libidinis abutantur; & tanquā aliena, aliorū nequi-
 tia & improbitate cōsumi, & exhauriri patiantur.
 Iniqua autem contentio est, cū benè moratam
 Remp. cum flagitioso Regno comparandā existi-
 mas; nam quaecunque illud genus Reipub. sit, si
 fuerit legibus fundatum, & moribus rectè consti-
 tutum, vincit & superat dignitate, omnia summa
 imperia, quæ nō fuerint rectis institutis, & legibus,
 & virtutum maximarum præsidio stabilita. Reg-
 num verò in perditorum hominum potestate po-
 situm, & libidine vnus Principis furenter admini-
 stratum, non Regnum, sed execranda tyrannis est.
 in regno enim nec adulatione, neque scurrili dica-
 citate, neque turpieudine & flagitio, neque fraude
 & mendacio opes & diuitiæ comparantur: sed om-
 nia

nia emolumenta & commoda, omniaq; dignitatis ornamenta & honoris insignia, ad homines prudentes, & fortes, & omnium virtutum opibus excultos, recto iudicio deferuntur. Rex enim id summa cura & studio suscipit, vt merita vniuscuiusq; ponderet, & pro dignitate virtutē remuneret. homines igitur partim amore, quo Regem amplectuntur (mirum est enim quanta nominis Regij caritas insit, in illis, qui sub regia potestate sunt) partim spe donorum & munerum, quæ omnibus qui egregiam operam Reipub. nauant, à Rege proponuntur, sese intrepidè in summum vitæ discrimen iniiciunt; nec vlllo periculo impediuntur, quo minus pulchrum aliquod facinus obeant, & dignitatis gratia labores immensos excipiant. Dicis præterea Regem ignauum Rempub. exemplo nequitix corrumpere: fortem & strenuum fortibus hominibus inuidere. Si id ita euenerit, aliquid boni ex alterutra parte proueniet; nam neque Princeps ignauus hominibus fortibus inuidebit: neque fortis Rempu. corrumpi sinet. præterea ignauix nomen minimè in Regem cōuenit: si enim desidiosus & ignauus fuerit, mininè Rex appellādus est: sed eorum qui negligentia & somno illius abutuntur, vile mācipiū. si verò fortē & vigilantē se præbuerit, hōies fortes & singulari industria præditos amabit, multisq; honorib⁹ & præmijs afficiet. nihil

est enim quod magis coniungat amore animos, quàm virtutis similitudo. Nec enim inuidia virtutis comes est, sed totius honestatis inimica. sic igitur vel is qui oïa tenet ignauus, vel fortis est; si fuerit ignauus, Rex minimè nominādus erit; si fortis erit profectò ab omni inuidiæ suspicione prorsus alienus; maximè verò cùm tanta sit illius amplitudo, vt nemini eorum, qui sub imperio illius sunt, inuidere possit. Rex enim suorum animos regit, & virtutes excitat, & officiorū magister est, & totius honestatis architectus, & omniū virtutes, & actiones, & præclara studia ad Reip. salutem confert; ita vt omnia aliorum facta atq; præclara facinora, ad gloriam illius maxima ex parte referantur. Vt igitur Imperator militum suorum virtuti non inuidet imò in illorum decore gloriatur: ita Rex quamuis sub se optimos imperatores habeat, & præstātibus in Rep. gubernanda viris vtatur, nulla tamen inuidia commoueri potest; cùm iure possit omnes eorum laudes, ad suam gloriam reuocare. nam sæpe numero omnes ciuiū virtutes, ex virtute illius oriūtur; & rectissimus virtutis vsus, & ad Reip. salutem vtilissimus, illius sapienti moderatione continetur. nec enim is est, qui virtutes oppugnet: sed qui eas excitet, animisq; stimulos frequenter admoueat, quo sint alacriores ad cōmunis salutis custodiam. nec ingenijs officit; imò ea præmijs exsuscitat, &

otio constituto liberiora facit, ad omnia quæ in obscuritate naturæ latent, acutè peruestiganda. Minimè igitur verum est, sub Regibus duas maximas virtutes tolli; nempe cultū ingenij, & animi excellentis altitudinē; imò sub bono Rege, cum maxima laude florebut, atque sine vlllo Reip. periculo, ad excellentem gradū honoris aspirabūt. in Rep. enim libera ij qui excellenti ingenio, & maximo animo sunt; cū res illis ex animi sententia procedunt, & ampla dignitate cumulantur, Tyrānidem sēpè affectant, & Remp. euertunt. at in Regno ita viget studium virtutis, vt nō facilè immoderatione peruertatur, & à bonis principijs excitata, in perniciem patriæ totius erumpat. Regiæ namq; potestatis, atque dignitatis amplitudo, temeritatem facilè coërcet, animiq; magnitudinē ita temperat, vt eam in fraudem impelli minimè patiatur. Neq; tibi assentior in eo, quod ais, præmia quæ donantur à Regibus non habere dignitatem. quid enim poterit esse ad honestatem præclarius, quàm à sapiente Principe, qui nunquam flagitiosam voluptatem virtuti prætulit, muneribus atque donis augeri? donum enim illud, virtutis testimonium continet, non labis vllius indicium. In quo verò dicis, nō esse in Regno aditum omnibus apertum, ad eximiam dignitatē; pergis tu de temeritate & amentia stulti Principis, non de Regis optimi atque sapientis moderatione differere?

differere? si enim Rex verè hoc nomen vsurpaue-
 rit; non ignauam nobilitatem, non opes per iniu-
 riam partas, non vllam deniq; falsi splendoris spe-
 ciem virtutis opibus anteponet: sed omnes in qui-
 buscunq; virtutis lumen eluxerit, quocunque ho-
 minum genere illi procreati sint, muneribus am-
 plissimis honestabit. Sic autem existet illa præclara
 contentio quàm dicebas, quæ omnes imperiosas
 Respub. ex paruis magnas effecit. nobilitas enim
 ne dignitatem maiorum virtute partam amittat,
 aut ne à nouis hominibus superetur, enixe conten-
 det; contra autem homines ignobiles, vt è tenebris
 emergant, & virtute sua splendorem nobilitatis
 obscurent, omni ratione pugnabunt. Rex autem
 quasi quidam ludorum præfectus æquissimus, de
 viribus & artificio, non de genere aut diuitijs iudi-
 cabit, & præmia pro virtutis ratione distribuet; sic
 autem eueniet vt contemnatur ignauia, coërcea-
 tur insolentia, odio flagret iniuria, nullus honor ha-
 beatur auaritiæ, & extinctis flagitijs virtutes om-
 nes efflorescât. Ais tamen neminem posse alijs im-
 perare, qui non ante paruerit. Rectissimè dictum
 puto: in quo verò Regem nunquam parere didi-
 cisse ostendis, meo quidem iudicio falleris. pri-
 mùm enim si benè institutus est, astringitur pa-
 rentum disciplina; deinde magistri sapientis eru-
 ditione; deinde bonorum hominum monitis &

consilij, tum etiam pudore & verecundia coërce-
 tur, tum etiam cupiditate laudis incenditur: non
 vni igitur tantum rectori, sed multis obtemperat;
 seruit enim pietati, seruit modestiæ, seruit pudori,
 seruit honestati, priusquam ad imperium ad-
 ministrandum se conferat. Ne legibus quidem se
 solutū existimabit: imò multo arctioribus legum
 vinculis, quam cæteros se alligatum reputabit; vt
 non solum ipse suas cupiditates teneat: sed vt
 exemplo suo facilius, suos in omni officio conti-
 neat. hoc enim etiam non mediocre discrimen
 est, inter Regem atque Tyrannum, quòd Rex
 legibus se deuinctum esse profitetur: Tyrannus
 verò in interitu legum omnem dignitatem suam
 collocandam existimat: infinitum enim impe-
 rium concupiscit, quòd leges minimè patiuntur.
 Regis verò imperium legitimum est, neque iura
 vllò modo transgreditur, sed lege atque ratione
 definitur. in legitimo autem imperio, non regnat
 improbitas, non violentia, non libidinis impoten-
 tia, non iracundiæ furor, non præceps ambitio: sed
 leges, & mores, & egregiæ disciplinæ, quibus Reip.
 salus & dignitas cõtinetur. Vt autem veniat Resp.
 in potestatem vnius Principis intemperantis &
 perditæ, potest illo defuncto (vt fit) per alium
 Principem iustum atque beneficum recreari. at
 Resp. quæ multorū potentia cõtinetur, vbi publici
 mores

mores ad perniciem labuntur & ruūt, nullo modo sustineri potest, quin Princeps in exitium feratur. Sed dices fortasse fieri non posse, vt vnus homo tantum ingenio & industria valeat, vt omnia solus negotia & sapientia gubernet, & virtute sustineat, & æquitate moderetur. quasi sit difficile Regibus, multos homines regia virtute præditos, in consilium adhibere, & in Regni quodam modo administrandi societatem conuocare, & ex omnium sententia quid optimum factu sit statuere. Illud verò quantum est? quod in Repu. libera nemo ferme est, quin in eo quantum potest, omnes animi neruos intendat, vt Remp. ope atque præsidio confirmet. alium enim rei familiaris cura distinet; aliū cupiditas propriæ utilitatis, publicæ utilitati aduersari compellit; non paucos autem stulta quædam opinio, de aliorum vigilantia & industria à curatione Reipu. & studio communis salutis auertit. dum enim quilibet suas tantum res agit, neque defuturos existimat, qui pro omnium salute velit sumptus facere, & labores perferre, & pericula subire; fit tandem, vt opes Reipu. ab omnibus negligantur, aut saltem non eò studio, labore, & vigilantia defendantur, qua singuli opes suas tuentur. at Rex hoc vnum agit, & cogitat, huic curæ incumbit vni, eo omnia illius studia conferuntur, vt regnum tueatur, vniuersamq; Rempub. tutam ab omni calamitate.

mitate conseruet. Præterea cùm nemo possit in eo munere rectè versari, in quod non multum operæ & studij contulerit: publici cõmodi ratio postulat, vt vnus homo sit, qui nullũ aliud munus in vita colat, nihil agat aliud, nullũ studium, nullã curam ad se pertinere putet, quæ sit à cõmuni vtilitate seiuncta; in Rep. autè libera alij, alijs curis impliciti sunt, & priuatis sæpenumero vtilitatibus impediti, à studio publicæ vtilitatis abducuntur. at Regis animus si benè à natura informatus, & rectis disciplinis institut⁹ est, in hoc tãtũ munere sese à primis annis exercuit, hanc vnã artẽ didicit, hoc vnũ sibi onus impositum esse considerat: vt quamuis omnes dormiant, & quieti sint, ipse solus vigilet, & laboret, & cum vitæ etiam periculo, pericula omnia à patria, cuius curam suscepit, virtute propulset. Postremò in libera ciuitate, non possunt esse semper omnes, ita de Reipu. salute consentientes, vt non sæpenumero alij, alios impedian; & quamuis quidam sint prompti & alacres, aliorum timiditate & negligentia retardentur: & sic rei benè gerendæ occasio elabatur, omnisque facultas constituendæ salutis amittitur. at Rex cùm supremam ipse habeat potestatem, illumq; omnes alacri mente & studio sequantur, facillimè potest intendere animum in omnes rerum opportunitates; sedulò vrgere, & instare, per se multis in locis occurrere pecunia, fauore,

uore, gratia, spe laudis & gloriæ suorum animos incendere, nullamq; occasionem aut hostis perterrendi, aut imperij sui ornandi & amplificandi prætermittere. Cùm igitur nec alibi sit concordia maior, neque ratio vitæ tranquillior, neq; vberius virtutis præmium, neq; quod est consequens acerbius flagitij supplicium, nec acrius Reip. tuendæ studiũ, quàm in Regno benè constituto: restat profectò, vt nullus Reip. status sit cum illo comparandus. quocirca sapienter Homerus vnus Principis imperiũ, multorum potentia longè anteponit. nam vt vnus tantum Sol lucet in mundo: ita consentaneum est, vt in vna Repub. vnus tantum Principis maximè sapientia atque virtus eluceat. nihil est enim nec ad omnium utilitates conglutinandas efficacius, nec ad temporis diuturnitatem valentius, nec ad bonas artes colendas vtilius, nec ad animorum securitatem firmiter, neque denique ad imitandum illius supremi Regis imperium accommodatius. Vnus est enim rector, vnus moderator & Princeps, qui rerum vniuersitati præsidet, qui cælum & omnia quæ cæli ambitu continentur, æterno imperio gubernat. fit modò Rex ingenio acutus, virtute magnanimus, bonis artibus eruditus, studio verissimæ laudis incensus, cupiditate publicæ salutis & dignitatis inflàmatus: & quòd caput est religione castus, & cognitione diuini iuris instructus; & sic fieri

fieri non potest vt sit vlla Resp. ea quàm ille moderatur omnibus bonis affluentior. quamuis enim in libera ciuitate in vno ciue, aut in paucis, hæ laudes omnes inueniantur, non possunt tamen tatum fructum afferre rebus communibus, quantum afferunt, cum sunt in animum summi Principis in regno congestæ; illius enim imperio continentur omnes, & illius imitandi cupiditate incendantur, & facillimè ad studium quo illum teneri vident applicantur: ita vt omnes ex illius moderatione maximum in omni genere fructum percipiant. Probas tu quidem mihi ista inquit. M. sed velim ex te audire, quid præstantius aut vtilius esse iudices, Regem libero populi suffragio creari; an potius Regnum ad filium maiorem natu hæreditate peruenire? illa namque Regis eligendi potestas quæ viget interdum in Sarmatia, & viguit in inferiore Pannonia, multas commoditates videtur habere. primum enim summæ felicitatis esse videtur, talem Regem habere qualem optare possumus: non enim semper filij parentum vestigijs insistant; ex Principe enim clemente atque benigno & artibus præclaris instituto nascitur sæpè filius aut natura maleficus, aut consuetudine corruptus, aut institutione deprauatus; at nunquam tam malè cum genere humano agi potest, vt non liceat reperire hominem natura,

& mo-

& moribus, & disciplina præstantem: qui facile
 Remp. moderatione sua conseruet, & ab omnibus
 malis quæ illam oppugnant, eripiat. si igitur libe-
 rum fuerit populis eligere quem velint, multò sæ-
 pius hominis optimi atque fortissimi virtute frui
 poterunt, quàm nunc fruuntur; tunc enim eorum
 salus, in eorum iudicio posita esset: nunc verò in ca-
 su atque fortuna sita esse videtur. Præterea contrà
 naturã est, vt mali bonis imperent, timidi fortibus,
 temerarij sapientibus: at cùm Reges non fiunt, sed
 nascuntur, id sæpenumero accidere necesse est, vt
 homines virtute & sapientia præcellentes, Princi-
 pis insani & furiosi patiantur amentiam, & Resp.
 illius temeritate & flagitio de statu suo cõuellatur.
 Præterea cõtrã ius est, vt populus iure suo priuetur:
 nec enim Rex appellari potest, qui inuitis imperat,
 sed Tyrannus potius; Rex enim liberorum homi-
 num moderator est, non seruorum: liberi autem
 illi sunt, qui moderatorem sibi deligunt, non qui
 alicuius velint nolint imperium sequi compellun-
 tur. adde quòd is qui propter virtutem eligitur,
 multò benignius & humanius populum tractare
 potest. partim enim quòd pristinæ vitæ recordatio
 illum admonet, eis benignè facere, cū quibus videt
 se fuisse æquabili iure coniunctum: partim quòd
 gratiam referendam existimat populo, per quem se
 videt in altissimo gradu locatum, vniuersi populi
 salutem,

salutem, sibi singulari studio, atque benignitate cō-
 seruandam proponit; at is, qui nunquam humano
 more cultus fuit, neque inopiam, neque sollicitudi-
 nem, neque labores quibus reliqui homines affli-
 ctantur expertus est: periculum est, ne se hominem
 esse obliuiscatur, & ea de causa nihil humanitatis
 reliquis hominibus impartendum putet. nihil est
 enim quod magis inuitet homines ad misericor-
 diam tribuendam, quàm humanam miseriam ex-
 periri: vnde rectissimè Dido apud Vergiliū inquit.

Non ignara mali miseris succurrere disco.

Præterea si verè homines sapiētes statuunt, neminē
 posse alijs imperare, qui nō ante paruerit: certè cō-
 stat multò magis ad imperandū aptum & habilē
 esse, qui Regi paruit, qui leges obseruauit, qui ma-
 gistratibus obediuit, qui pudorem & officium co-
 luit, qui semper cum virtute & industria imperata
 confecit: eo cui à puero omnes, non solum obediē-
 dum, sed etiam tanquàm Deo litandum existima-
 runt. Postremò illa praua institutio, qua Regum
 filios corrumpi dicis, hominum priuatorum filijs
 adhiberi non solet: & ideò fieri necesse est, vt mul-
 tò plures interdum inueniantur in illis omni vir-
 tute ornati, & sapientiæ laude præstantes, quàm in
 Regum filijs. Persarum Reges olim magni nomi-
 nabantur, quòd puincias innumerabiles in ditione
 tenerent, & immanibus diuitijs affluerent: re ta-

nomen vera vt ex te, non semel audiui hæc, ex Plato-
 nis testimonio referente, duo tantum ex illis hoc
 cognomen meritò habuerunt: quorum vnus fuit
 Cyrus Cambisæ filius, qui Asiæ imperium in Per-
 sidi constituit, alter autem Darius Histaspis filius;
 ratio autem quam ais, assignari ab eodem viro sa-
 pientissimo, ea est, quòd cum eorum neuter esset
 magni Regis filius, fuerint sub legibus & discipli-
 na (in qua reliqui pueri qui honesto loco nati sunt,
 olim nutriebantur) diligenter instituti, & ita vterq;
 eorum potuit ad summam amplitudinem digni-
 tatis euadere. at illorum filij & illi deinceps qui
 Persarum imperium tenuerunt, mulierum deli-
 cijs effœminati, & adulatorum assentionibus in-
 flati, & ita flagitiorum sordibus infecti; quamuis
 magni vocarentur, fuerunt omnes fermè pusillo &
 angusto animo præditi, & ab omni studio Regiæ
 maiestatis & amplitudinis abstracti. tãtã enim vim
 habet puëris institutio atque moderatio, vt sine illa
 nemo ad vllum decus eniti possit. Cùm igitur ple-
 rumq; reliqui homines honestius educentur, & di-
 ligentius instituantur, quis non videt futurum, vt
 plerumq; apud illos maiora virtutis & moderatio-
 nis studia vigeant? Adde quòd si spes regnandi fu-
 isset omnibus, qui virtute excellerent ex æquo pro-
 posita, multò acrius & diligentius omnes in qui-
 bus esset maior animus & clarior indoles, ad sum-
 mam

puerilis

mam virtutis & sapientiæ laudem aspirarent, & ita
 fuisset facilius futuri Regis electio. quid enim fa-
 cilius aut felicius cogitari potuisset, quàm in mag-
 na bonorum copia eligere, qui omnibus virtutum
 maximarum opibus antecelleret? cùm autem na-
 turæ ratio flagitet, vt qui sapientior est regat, &
 ducat illos, qui non eundem gradum sapientiæ af-
 secuti sunt: contrà naturam certè erit, vt sapientes
 sese ad imperium & ductum hominis insani atque
 planè furentis adiungant. Ergo cùm accidere pos-
 sit vt aliquis Rex temerarius & insanus, Regis opti-
 mi atque sapientis fatu procreetur, & vix possit
 fieri, vt non eodem tempore quo ille, cum mag-
 na Reipub. calamitate Rempub. capessit, multi
 homines sint in Repub. virtutis & sapientiæ glo-
 ria præstantes; nihil profectò videtur vtilius op-
 tari posse, quàm Regis electionem libero popu-
 li suffragio permitti. aliter enim in Caligulas, &
 Heliogabalos, & Neronas, & in ipsam denique
 immanitatem & truculentiam Tyrannidis inci-
 demus. His quidem rationibus in eam senten-
 tiam adducor interdum, vt existimem nihil ef-
 se præstabilius, quàm ex omni populo virum
 eligere ingenio sagacem, doctrina sapientem, a-
 nimo fortem, virtute honestum, totoque pe-
 ctore ad laudem incumbentem: & quod caput
 est, cupiditate communis salutis incensum, qui

Remp. moderatione sua tueatur, atque conseruet, regiumque munus vigilanter administret. quare nihil poterit esse nobis gratius, quàm quid de hac quaestione sentias intelligere. Faciam inquam, sed non tam multis verbis quàm à te proposita quaestio postulat: est enim anceps, & in cuius explanatione, multa in contrariam sententiam disputari facillimè possunt; sed vt tibi ad omnia respondeam, statuendum est, si volueris omnia mala quæ vtrobique nasci possunt recensere; nullam esse rationem, quàm non asperneris, nullam sententiam, quàm non cum aliqua ratione reijcias. Quid igitur faciendum? Id quod sapientes homines præcipiunt, nempe è duobus malis minus eligere. Videamus igitur quid magis moribus nostris, quid nostræ Reipub. quid generi nostro atque naturæ conueniat, & quod minus malorum inuehat, id potissimùm sequamur. hoc posito, videamus num multò maiora mala, his quæ recensuisti, electio ista quàm prædictas, importare possit. Primùm enim populus non est ita sapiens, vt semper eum Principem sibi adoptet, qui publicam vtilitatem suis cōmodis anteferat: caret enim plerumque consilio, caret grauitate, & cōstantia; sæpe igitur mentis errore & amentia, nōnunquàm spe aut metu inductus, non raro autem leuitatis specie delinitus: aut odio & inuidia concitatus,

à recto

à recto iudicio deducitur, & pro vera virtute falsam imaginem virtutis amplexatur. accedit quòd vera virtus non se venditat, neque se hominibus fraudulentè infinuat, neque populi rumorem aucupatur: sed se ipsa contenta popularem auram facillimè contemnit: at is qui populum captare, & ab vniuersa multitudine gratiam inire studet, quãuis sit superbus, & insolens, & iniustus, præ se tamè fert illustrem modestiæ & moderationis & æquitatis speciem; vt simulatione virtutis in hominum mentes irrepat, & de illorum stultitia omnia quæ cupit singulari artificio cõsequatur. intelligit quidem populus principatum virtuti deberi, sed dum veram virtutem à falsa non internoscit, & vera virtus plerumque se ab illius aspectu remoueat, falsa autem se passim intrudat: facillimè fit, vt populus pro vera, falsam arripiat, quàm summis opibus augeat, amplissimisq; honoris insignibus exornet. Quid autem scelestius & perniciosius virtutis simulatione? Nihil profectò. Hoc igitur ista electio libera quàm dicis efficiet, vt ij quorum scelere nihil est immanius, neque Reip. perniciosius, Rempub. possint pro libidine sua perturbare, & omnibus bonis euertere. euoluite si lubet, omnem antiquitatis memoriam, & reperietis omnes fermè Tyrannos, hanc sibi viam ad principatum muniuisse; virtutem enim ementiendo, & populum fallaci specie

mansuetudinis & lenitatis ad se alliciendo, intolera-
 randam potentiam in Rebusp. sibi parauerunt: qua
 quidem ad ipsius populi perniciem, nimis intem-
 peranter & crudeliter abusi sunt. qua enim alia ra-
 tione Cypselus Corinthi, Pisistratus Athenis, Dio-
 nysius Syracusis, Phalaris Agrigenti, Alexander
 Phæris, Nicocles Sycione, & alij denique innume-
 rabiles Græci Tyranni patrias suas oppresserunt?
 Quo alio artificio Cæsares improuiso Romanis li-
 bertatem eripuerunt? Qua via multi homines per-
 diti atque profligati, in Romanum imperium in-
 uaserunt, ut in summo fastigio locati, orbem terra-
 rum perderet? Nunquid obscurum est, omnes ferme
 Tyrānos, qui olim summam sibi opes, cum publicæ
 libertatis interitu comparauerunt: populari teme-
 ritate & amentia nixos, ad summum Imperium atq;
 potentiam peruenisse? Deinde quis non videt quam
 pestiferæ dissensiones, ex hoc fonte popularis licen-
 tiæ, & immodicæ libertatis emanent? Nullum
 enim est fecundius discordiæ seminarium, quam
 Regni cupiditas: maximè verò cum regnum fue-
 rit alicui opinione virtutis amplissimæ delatum;
 tum enim homines amplissimæ dignitatis appe-
 tentes, non solum pro summis opibus, sed pro sum-
 ma dignitate dimicabunt, & mortem oppetent,
 potius quam aliorum imperium, quibus ipsi nihil
 de virtute concedunt, aliquo modo tolerent. Inde

igitur

igitur tumultus, inde cædes, infidiæ: inde hostiles ciuium inter ciues dissensiones, inde hominum strages, inde postremò patriæ populatio, & inflammatio, & Reip. totius euersio & interitus existit. Quam cæca autem sit dominandi cupiditas, horrendi quorundam Principum exitus maximè declarant; filij namque parentibus necem afferebāt, parentes filios crudelissima morte mulētabant; amici, amicis infidias comparabant, neque vlla cōmunio sanguinis, neque naturæ ius in animis insitum, neque fœderū vlla sanctitas erat impedimēto, quo minus vel ferro, vel veneno alij, alios cum quibus erant coniunctissimi de medio tollerēt, vt ipsi soli regnarent. hoc non solum rerum antiquarum monimenta, sed exempla quotidiana demōstrant, vbi regnandi contentio viget, ibi nulla naturæ necessitudine, aut religionis sanctitate vitam muni-ri posse; neque solum ijs, qui regnare concupierunt, sed omnibus Rebuspu. quæ illorum imperium subire cōpelluntur, seditionibus intestinis & mutuis cœdibus exitium importari. Quod si nihil est in omni Rep. maiore diligētia præcauendū, quàm ne tumultus aliquis excitetur, nihilq; maiorē vim habeat ad discordiam cōcitandā, quàm effrenata regnandi cupiditas: si quilibet ea libertate populo cōcessa statuisset, se regnare posse, quātas turbas commoueret? quantum bellorum incendium cōcitaret?

quanto furore & amentia vexaretur? In quo verò
 dicis, multos futuros virtutum omnium laude præ-
 cellentes, tantæ dignitatis præmio virtuti constitu-
 to. primùm quidem in regno satis magna præmia
 sunt, ad virtutis studium incitandum. deinde vir-
 tus quamuis in initio præmium & emolumentum
 respiciat, vbi magis atque magis progreditur, non
 humana & caduca præmia, sed diuina & æterna
 considerat. Boni igitur & verè, & ex animo virtu-
 tem colentes sine vlla spe regni, sed ipsius tantum
 virtutis illecebris inuitati, ad virtutis amplitudi-
 nem aspirabunt: mali verò qui virtutem simulant,
 ea spe deiecti, non tanto studio & artificio, neque
 cum tanta Reip. pernicie, virtutis imaginem atque
 formam gerent, quàm si Regnum sibi erroris opi-
 nione finxissent. Sed ais, populum iure suo pri-
 uari, cùm inuitus imperium alicuius subire com-
 pellitur. Minimè quidem inuitus. Quod enim mo-
 ribus receptum est, & temporis longissimi diutur-
 nitate confirmatum, id populus libentissimè com-
 probat: maximè cùm ne in hac regni legitima suc-
 cessione iure suo priuetur. nec enim Rex habetur
 ille, qui regni hæreditatem adit, antequam iuret
 se regnum iure, atque patrijs legibus administratu-
 rum: & sic tandem populi totius consensu recipi-
 tur, qui etiam fidem suam sanctissimo iureiurando
 astringit, se illi dicto audientem fore. At inquis hu-
 manius

manius atque clementius tractasset Princeps omnes ciues, si fuisset ab vniuersis electus; nam & actæ vitæ ratio, & accepti beneficij memoria, ad populum omni studio conseruandum facilius impulisset. Id quidem verum fuisset, si populus in mandandis honoribus nunquam errasset: si verò constat illum plerumque bonis improbos, gratis ingratos anteferre, quis dubitat, quin longè sæpius contrarium eueniat? Nam & qui ab humilitate & inopia, ad summam amplitudinem repente traducitur, effertur & insolescit: & qui maximis est beneficijs obligatus, ne quod debet aliqua ratione dissoluat, beneficij memoriam abijcit, & illis ipsis, qui eum extulerunt, est vehementer infestus; superbia enim & insolentia facit, vt nihil ægrius ferat, quàm existimari sibi alterius ope & gratia, fuisse summum imperium ab vniuersis delatum. Nam quòd de Cyro, & Dario dicis, rarum id exemplum fuit, quòd quidem sæpius euenisset, si omnes qui à priuata conditione, ad summum imperium effertur, fuissent splendido ingenio, & animo maximo præditi, quales ij, quos commemoras extiterunt. cum verò multò secus eueniat plerumque, & virtutis assimulatæ scelus, veram virtutem in honoris popularis contentione superet: dubium non est, quin populi temeritas, pro humanitate & clementia, summam immanitatem & crudelitatem

capitibus suis imposuisset. An non Tyranni omnes
 vt paulò ante diximus, clementiæ & humanitatis
 opinione commendati, à populo summis honori-
 bus affecti sunt, quem dende multis & grauissimis
 cladibus affligerunt? an non vt quisque maxima
 rerum omnium inopia conflictatus in principio
 fuit; ita postquam Principū gratia, opes & hono-
 res assequitur maximè teter incedit: ita vt oēs etiā
 cū quibus antea coniunctissimè viuebat, contēnat,
 atque despiciat? Quid ij facerent si ad regnum per-
 uenirent, qui mediocribus etiam opibus elati, ita
 se tumidos inferunt, vt ferri & tolerari nō possint?
 insanirent profectò, & furiarum stimulis agitati,
 ciuium strages ederent; honor enim repentinus,
 vbi naturam nactus est parum solida virtute firma-
 tam, quo est maior & amplior, eò magis animum
 omni sanitate spoliatur, & à mente consilioq; dedu-
 cit. Quòd verò ais, Regum filios neque labore vllò
 firmari, neque disciplina vlla astringi velle, & ita
 fieri, vt neque virtutis, neque modestiæ signum ali-
 quod dare queant: id quidem eueniet si talis fue-
 rit eorum educatio, qualem oratione depinximus;
 si verò ea fuerit adhibita disciplina, quæ maximè
 futurum Regem deceat, nihil neque fortius & cō-
 stantius, neque moderatius & clementius esse po-
 terit. nam multis se laboribus exercebit, & inuena-
 tionibus, frigora & æstum tolerabit, & famem etiā
 atque

atque sitim ferre discet, & erit in omni vita moderatus, & memor imbecillitatis humanæ, nunquam se hominem natum obliuiscetur: & ita fiet, vt nunquam animũ illius efferant istæ ceremoniæ, quibus illi litari dicis; de illis enim multa detrahet, & in ijs, quæ reliquæ necessario fuerint, habet enim venerationem iustam amplissimum Regis nomen, haudquaquam insolescet. At inquis fieri nõ posse, vt quisquam rectè imperet, nisi prius aliorum imperio obtemperauerit. Rectè sanè, sed vt iam dixi Regum filij si rectè fuerint instituti, multis rectoribus obedient, antequam Rēp. attingant. Parētes enim debita pietate & veneratione prosequuntur, magistros atq; pedagogos verebuntur, maiores etiã natu in quibus summa grauitas fuerit, honore afficient: & eorum consilijs & monitis obtemperabunt, & laudi atque pudori seruient, & ingenti gloriæ cupiditate flagrabunt, qua quidẽ illos in ætate prima vehementius inflãmari percupio. maximũ enim Regiæ indolis argumentum est, acerrimum laudis & gloriæ studium. Cũ igitur Regum filij tam multis rectoribus abundēt, & tãtis disciplinis instructi sint: si modo sunt quẽadmodũ oportet, ad regiũ munus & officium eruditi, satis parere & obedire discunt. postremò vt nullus artifex ad summam artificij sui perfectionem peruenire potest, nisi à pueritiã sese illi arti cui studere vult, tota mente appli-

applicuerit: ita Regis ars atque disciplina ab illis tantum rectissime percipi potest, qui à pueris nihil aliud egerunt, quàm vt tandem aliquando optimi Reges euaderent. Præclare enim Quintilianus statuit, vt de eo oratore quem format & fingit, omnes qui illum necessitudine attingunt, maximam spem à prima ætate concipiant, & opinentur, illum præstantissimum oratorem futurum; sic enim euenturum ait, vt omnis eorum institutio ad eum finem referatur, vt is cuius curam gerunt, maximum in oratoribus nomen obtineat. Quod quidem eò diligentius in Regum institutione faciendum est, quo maius & amplius, illorum munus est, & ad plures si rectè officio functi fuerint, illorum sapientia pertinet; & quo maior perniciēs, si in officio deliquerint, Reip. inferri potest. nō enim adeò facilis hæc disciplina est, vt nō à futuri Regis infantia firmissima illius fundamenta iacienda sint. Vt igitur non is artifex nobis flagitandus est, qui tunc cùm opera illius indigemus discere incipit; sed is qui nihil aliud egit in vita, quàm vt in illo genere artificij præcelleret: ita nec optandum nobis Regem illum censeo, qui nunquã se Regem fore suspicatus est; sed illum qui à primis annis fuit omnibus regijs disciplinis, cum amplissima spe summæ virtutis excultus. Si igitur neque semper populus in eligendo ius, & fas, & optimam rationem sequitur; sed

sed sæpenumero cupiditate, odio, & inuidia, & temeritate ducitur: si concordia ratio semper in primis habenda est, & hac ratione omnis discordiarum materia subtrahitur: si omnia pericula quæ ex hoc more (qui apud multos inueterauit) interdum rebus communibus inferuntur, depelli facile possunt, institutione præclarissimè constituta; colligi certè potest, multò esse ad pacem securius, & ad virtutem aptius, regiam indolem quæ in ijs, qui sunt ex Regibus orti, plerumq; extat, & eminent disciplinis excolere: vt Princeps munus suum, & domesticis exemplis stimulatus, & studio laudis incensus diligenter administret; quàm imperium illi committere, qui fortassè multa vitia fronte & supercilio tegit, neque tanto robore animi præditus est, vt tam altum dignitatis gradum ferre, atque sustinere queat. Vir enim callidus & malitiosus, emendari disciplina non potest: at pueri (maximè autem illi, qui regia stirpe orti sunt) cum miti & clementi natura sint, facillimè fingi possunt, & in quamcunque partem illum ætatis teneræ rectores impulerint, institutione atque disciplina conuerti. Quod si aliter apud alias nationes fit, illæ suum morem retineant, nos nostrum summo studio conseruemus. vtrumq; enim fieri rectè potest; receptæ autè consuetudinis immutatio, & inueterati moris inuersio, quemadmodum de Reipub. statu dicebam, nunquam sine

rerum,

rerum, & morum pernicie fieri potest. apud nos verò nihil commodius esse puto hoc more, quo Reges nobis natura fiunt; nam si nemo est qui pati possit, quemuis alium sibi anteferri, & si de quibusuis commodis & dignitatibus tanta sæpè contentio nobilitatis excitatur, vt vix Regis ipsius autoritate, quæ apud nos grauissima & sanctissima semper fuit, possit tumultus comprimi, & sedari discordia: quid fieret si quilibet alijs inuitis ad summum imperium se peruenire posse confideret? Habes quid ipse de hac quæstione sentiam. si possumus impetrare vt Sebastianus noster ita nutriatur, & educetur, & illis disciplinis erudiatur, quibus illum erudiri conuenit; erit profectò omnis controuersia sublata. cùm enim natura præclarum, & singulare ingenium habeat, sperandum est si fuerit regijs disciplinis institutus, vt tantus Rex sit, vt melior eligi à populo non possit. Hæc ubi dixi tum Portugalesis inquit, quàm vellem Ioannes Dux Aueriensis, huic nostro sermoni interesse potuisset; magnam sanè ille voluptatem ex eo perciperet. At ego inquam facilè illum abesse patior, si enim adfuisset, nos ingenio quo valet plurimum, perterrere potuisset, & impedimento etiam fuisset, quo minus liberè oratio nostra vagaretur. nec enim erat & ætati, & autoritati illius consentaneū, tam diu nostris sermonibus distineri; sed nos ali-

quid.

quid ex disputationibus nostris feligemus, cuius
illum participem efficiamus, ut sine molestia eam
quam dicis voluptatem percipiat. Hæc ubi dicta
sunt surreximus, & aliquot spatijs factis ex
hortis discessimus: ita tamen ut prius in-
uitatio fieret inter nos, ut postri-
die illius diei maturius in
easdem sedes con-

uenire-
mus.

DE

DE
REGIS INSTITVTIONE
ET DISCIPLINA,

LIBER

QVARTVS.

OSTRIDIE igitur operam rebus
diuinis manè procuratis, in hortos ad
solitas sedes deuenimus. tunc Portu-
galensis inquit. Hesternam quidem dis-
putatione nihil aliud actum est, quàm vt vitiosam
disciplinam, quæ multis Rebuspub. interitum po-
test afferre, videremus. ex ea igitur nullum omnino
fructum capiemus, nisi tu (me autem nominabat)
quem admodum flagitiosam disciplinam oratione
sustulisti, honestam oratione constituas; facillimū
enim est praua atq; vitiosa criminari, difficilimum
autē quid rectū & verū sit, & insignē vtilitatē affe-
rat, inuenire. à te verò nō quod est promptū atque
propositū omnibus; & quod in omnium ore atq;
sermone versatur postulamus: sed quod est arduū
atque difficile, & à paucis præstari potest, exquiri-
mus. Quasi inquam, ego non sim vnus è multis,
magis ad ea vituperanda quæ reprehensione digna
videntur, idoneus: quàm ad ea decernenda quæ
honestas

honestæ & laudabilia sunt accommodatus; morbi tantum vim, quo multi populi atque nationes laborant percipio: quæ sit tantis malis adhibenda medicina (ut verum fatear) ignoro. nec enim si quis periculosi morbi medicinam quærit, cõtinuo medicus est: sed tantum admonet opus esse medico sapiente, qui malum illud tantum, optima curatione depellat. meum officium fuit, morbi grauiratem indicare; vobis si res digna videtur, in qua laboretis aliunde remedium comparate. Nihil agis inquit, T. non enim alium medicum videbimus, antequam quid ipse ad Regni salutem asferre possis, intelligamus; noli igitur tergiversari, aut te ista communi & vsitata ignorationis excusatione defendere. Quid inquam, si id quod vultis præstare non possum? Iniquum inquit, esset à te postulare quicquã, quod sit supra ingenium & facultatem tuam; sed nos in præsentia eo quòd poteris contenti erimus, dum nihil quod ad rem facere possit, de industria prætermittas. Hac quidem conditione inquam, libenter quid possim experiar; quod ut commodius fiat rursus nomen Regis explicemus. Est igitur ut ante diximus, Rex excellens, & vnicus, atque perpetuus populi vniuersi rector atque moderator. hinc iam cerni facile potest, non solum quantus splendor & dignitas sit in regio munere; quanta sit etiam regij nominis amplitudo; verum etiam quanta sit illius,

vt apparet tuendi atque sustinendi difficultas. si enim non mediocris virtutis est, animum regere, cupiditati modum statuere, iracundiam cohibere, incōsideratos animorū motus, ratione compescere; quantum tandem erit, nō vnū tantū populū: sed multas ciuitates & nationes, plurimū inter se moribus, legibus, institutis atque natura dissidentes, sapientia regere, disciplina moderari, iure deuincire, virtute defendere? quid enim aliud regere est, quā eos quos in fidē recipis, eò quo tendūt recta perdere? quid aliud est moderari, quā immoderationem quæ huic tāto muneri aduersatur, ratione cōprimere? Cū igitur oēs homines, cupiditate vitæ florentis atq; beatæ flagrēt, Regisq; officiū sit, illos regere. qui sub illius imperio sunt: restat vt omnes illius conatus eò cōparandi sint, vt vniuersam Rēp. quam patrociniō suo tuendam suscepit, præstet incolumē; & omnibus bonis quibus vita beata perficitur, affluentem. nunquā igitur incōmodū suum: sed in populi salutem, & incolumitatem, & utilitatem, respiciet. vt enim medico ea ratione qua medicus est, nihil est aliud propositum nisi ægroti salus: ita nec Reipub. Princeps aliud intueri debet, quam beatum Reip. statum; vsque adeò, vt quoties opus fuerit, opes suas cōtemnere, & vitam in quoduis discrimen iniicere debeat, dummodò ea ratione Rempu. seruet; non enim mercator est, vt pecuniæ

coācer-

coaceruandæ gratia labores infinitos excipiat: non luxuriosus nepos est, vt omnes opes quas parare potest eò recondat, vt in exquisitissimis cibis, & flagitiosis voluptatibus intemperanter absumat. non denique Tyrannus est, vt suorum operis, ad suam tantum dominationem atque voluptatem abutatur. sed Rex tantum est, hoc est tutor, & patronus, atque adeò pater patriæ; ita vt omnes illius curæ & cogitationes ad patriæ salutem dirigendæ sint; multa enim illum cogunt, omnem vtilitatem, & voluptatē Reip. causa contemnere. Primum quidem muneris amplitudo. vt enim nullum est, in vita amplius & magnificentius: ita nullum est maiore cura, studio, vigilantia, sollicitudine procurandum. Deinde obligata fides, quam non potest, sine infando scelere & flagitio violare; fidem autem violat, quoties aliquid comodis publicis anteponit. ea siquidē lege & cōditione fuit, in tam excelso gradu locatus: vt sanguinē etiā suum, si res ita posceret, Patriæ quæ illum tātis honoribus auxit, nō grauatē largiretur. Postremò nominis ipsius sanctitas atque religio; Regis enim nomē sanctum atq; à Deo diuinum est, & ea de causa veneratione dignissimum. Rex enim munus diuinum gerit in terris, illiusq; summi atq; sempiterni Regis (qui oīa quæ super, subterq; sunt, imperio sempiterno moderatur) administrator & vicarius est. Vnde colligitur neminem posse Regnum

sapienter administrare, nisi in illum mundi rectoré tota mente respexerit, & ad illius se imitationem contulerit. vt igitur Deus nec in mundi designatione, nec in cœli conuersione, nec in rerum omniũ quas intuemur oculis moderatione, commodum suum respicit: sed immensitate benignitatis illectus & inuitatus, omnia quæ molitur. quæ designat, quæ efficit ad generis humani salutem confert; ita necesse illi est, qui Regis dignitatem tueri cupit, vt nunquam in munere suo perfungendo cõmodum suum spectet: sed ad public vtilitatem oĩa studia vitæ dirigat. Vnde cõcluditur, cùm Regis nomine neque familiaris, neq; domestici, nec amici, nec affinis, neque cognati, neque parentis denique nomẽ interdum cõiungi posse. si enim casus interueniat, in quo Regis officium deserendũ sit, si ratio necessitudinis, aut propinquitatis habita fuerit: cõtemnendę sunt omnes necessitudines, omnesq; sanguinis coniunctiones aspernandę, naturęq; sensus repudiandi, aliter enim Regis nomen occiderit. cogunt leges, & flagitat Reip. saulus, vt contrã domesticos, & propinquos, aut filios aliquid statuas, atq; adeò alicui eorum necem inferas; si familiaritatis aut naturę illecebris emollitus, de recta sententia depulsus es: ius humanum perfregisti, fidem & officium prodidisti, societatem humanam diremisti, numẽ postremò diuinũ impiè atq; nefariè violaisti.

fuit

fuit enim apud te grauius amici atque propinqui, quàm Regis nomen, quod proximè ad dignitatem cœlestis numinis accedit. quod si tantū valet apud te familiaritatis aut propinquitatis nomen, vt illius gratia Regis nomen despicias: cole istam amicitia, amplexare propinquos, & affines, indulge liberis, fatereq; non esse in te tantum mentis aut roboris, vt vel quid nomē Regis valeat intelligas, vel ipsius dignitatem tueri possis, & regni procurationem relique. tolerabilius enim multò est spoliari fortunis omnibus, quàm tam insignem perfidię turpitudinem & infamiam subire. Quid? ideò ne te populus in tam ampla dignitate locauit, & in Dei prope modum loco reposuit, vt salutem illius contra fidem datam proderes? vt statum Reipu. labefactares? vt perniciem illis, qui te tanto honore prosequuntur inferres? perniciem enim infert Reip. qui leges atque iudicia quibus Reip. salus continetur, suorum gratia cōtemnit. Quæro deinde num opes istas ingentes, honores istos amplissimos, istam dignitatis excellentiam, homines isti quorum gratia iura omnia cōuellis, tibi detulerint? Non certè: Populus enim est, qui à principio Reges creauit, qui te laboribus suis alit, qui tibi diuinos propè honores instituit, qui fidei tuæ salutem atq; vitam credidit, qui tibi supplex est, qui te fide atq; amore singulari cōplectitur. quæ igitur causa est, cur illos

euerſas, à quibus omnia quæ te magnum & excel-
 ſum reddiderūt accepisti: vt illis indulgeas, qui tãta
 labe atque macula tuum nomen afficiunt? iam illa
 nonnulla culpa tua eſt, quòd eos in familiam tuam
 receperis, quibus exiſtimatio tua cara non eſt: aut
 ita liberos inſtitueris, vt eſſet tibi illorū gratia ne-
 ceſſe, leges patrias & inſtituta conuellere. Sed quia
 non ſemper ita felices ſunt boni Principes, vt nō in-
 terdū in delectu hominū fallatur; nec ita ſemper di-
 ſciplina ſeuera eſſe poteſt, vt effrenatã libidinē cōti-
 neat; illud certè officiū illis neceſſariò ſuſcipiendum
 eſt, vt nulla neceſſitudine impediatur, quo minus
 fraudē & flagitiū & iniuriam pœnæ ſeueritate coër-
 ceāt: vſque adeò vt ne liberis quidē ſuis parcāt; nihil
 enim quòd iuſtitia vacet, debēt ſibi coniunctū ar-
 bitrari: tam diu igitur valeat apud illos vſus, & cō-
 ſuetudo, & cōmunio ſanguinis: quãdiu leges atque
 iura permiferint. vbi verò primū à ſuis ius quod oēs
 tenet, contēni perſpexerint, in illis potiffimū exem-
 pla ſeueritatis ſtatuant: vt planū fiat omnibus, ni-
 hil eis placere poſſe, quod ſit iuſtitix & equitati cō-
 trarium; aliter autem & populū ſibi, commiſſum
 perdent, & illis ipſis quibus indulgent plurimum
 nocebunt: iniquitatis enim vulnus (quo nullū gra-
 uius eſſe poteſt) eorū animis inſlictū minimè ſana-
 bunt; & reliquos impunitate propoſita ad facinus
 incitabūt, & ipſi ignominia ſempiterna maculabū-
 tur,

tur, & ipsum Dominum cuius vicem in terris gerunt grauitè offendent. Hoc autem in vniuersum, quod ius diuinum, & humanum, & vniuersa natura postulat constantissimè retinendum est, vt semper commune bonum, priuatis commodis præferatur; maximè verò cum publica fides interponitur. vnde fit vt iudex aut magistratus, qui vel commodi sui gratia, aut familiaribus atque domesticis suis morem gerat: publicam vtilitatem in aliquo negotio minimè curat, & neglecta fide quã dedit, & contèpta execratione qua se deuinxit, iura transgreditur; non solum communis vtilitatis euersor, sed perfidiosus & Dei contemptor existimãdus sit. qui enim publicam personam gerit, nullam priuatam necessitudinem, quæ illum possit ab officio deducere, debet agnoscere; aliter enim non solum erit in homines iniustus: sed in ipsum Deum sceleratus. Quod si magistratus aliquis, cum aliquod aliud nomẽ in fũctione publici muneris agnoscit, præter illud q̃ illi publice obligata fides imposuit impius & sceleratus est; quid de Rege dicemus, cũ fuerit illi nomẽ aliquod, nomine Regis antiquius? nullum profectò scelus erit, cum illius perfidia & scelere comparandum. Sed quorsum hæc omnia à nobis afferuntur? vt intelligatis planè quantũ sit Regis nomen, nèpe cuius magnitudine, claritate, & splendore, omnia nomina summæ etiã necessitudinis

obscurentur & euanescant; tantumq; inter omnes
 qui publicum aliquod munus gerunt excellat, vt
 omnia ad illius amplitudinem referantur. Reliquū
 igitur est, vt huius nominis ortū à cœlo repetamus,
 quando è terris vt videtur oriri non potest. diuinū
 siquidem est, non inflecti gratia, non incendi cupi-
 ditate, non inflammari libidine, non labefactari
 amore, non denique vlla animi perturbatione à re-
 cta ratione, & à mentis statu detorqueri. diuinæ
 etiam benignitatis est, propriæ utilitatis obliuisci,
 & communi consulere. diuinæ virtutis est, caput
 obijcere periculis, & Remp. conseruare, infinitosq;
 labores perpeti, & patriæ quieti atque tranquilli-
 tati prospicere. Vt autem vno verbo omnia com-
 plectar; non humanæ, sed diuinæ virtutis est, Rem
 vniuersam beatam efficere. hoc enim Regi propo-
 situm est, huius tanti atque tam præclari operis ar-
 tifex est, & in eum finem omnia illius officia & stu-
 dia conferuntur: vt Resp. omnibus bonis, quæ vel
 ad corporis victum & cultum, vel ad animi statum
 & ornamentum pertinent, egregiè cumulata sit.
 hoc autem qui sine diuina quadã mente, & ratione
 fieri posse credit, mentis expers habendus est. Pri-
 mū igitur opus est, vt is cui tantum, atque tam
 præclarum munus incumbit, diuina sapientia præ-
 ditus sit, sine qua nemo beatus esse potest: siue enim
 in sola virtute vita beata consistit, omnes virtutes

complexu & gremio sapientiæ continentur. siue ad beatæ vitæ cumulum aliorum etiam bonorum vsus requiritur; sapientia sola est, quæ rerum omnium rectum vsu & moderationem præscribit. quod si cuiuslibet homini sapientia necessaria est, vt eo tandè quo illū vis, & impetus naturæ vocat, aspiraret; quali tandem sapientia cōuenit excoli & ornari Regem, cui hoc tantum munus assignatum est, vt non ipse solus ad beatam vitā perueniat: sed vt omnes qui imperio illius cōtinentur beatæ vitæ compotes efficiat? Non mediocri quidem, sed singulari atque propè diuina. Neque hoc satis est, parum enim iuuat rectum & verum intueri, nisi virtutis excellens, & inuictum robur insit in animo, vt id quod mens honestum & vtile esse statuit, diligenter & strenue peragatur; si enim homo acuto ingenio præditus, quidquid optimum factu sit acutè perspicit, id tamen implicatus metu exequi non audet; tantum abest, vt ex ea sapientia fructum ferat, vt potius miseriam in qua versabatur, amplificet. Quid enim intelligentia calamitatis impendentis, quàm non auertere audes, acerbins? accedit ad maiorem miseriam cumulum, quòd timor omnia multo grauiora & acerbiora fingit, quàm sensus experiundo percipit; nihil enim est, tam asperum, perperessuq; difficile, quòd humana natura non perferat. Timor verò omnia intolerabilia suspicatur; sic enim sæpè

fit vt multo magis miseri sint, qui aduentans malū
 multò ante præsentientes extimescunt; quam qui
 illud idem patiuntur. sensus enim præsentis acerbi-
 tatis, aliquid interdū laxamenti habet. at timor ani-
 mum assidue vexat & excruciat; & vsus atque pa-
 tientia malum in dies leuius effecit; at timor quo-
 tidie omnia acerbiora proponit. is igitur qui bea-
 tus esse studet, animo forti & inuicto sit necesse est;
 vt nullo metu impediatur, quominus id quod vtile
 & honestum fore perspicit, diligenter efficiat, &
 mente semper quieta atque tranquilla sit. quid
 enim miserius & funestius, quàm sine virtute animi
 omnia dura & horribilia præsentire? qui magno &
 forti animo non sunt, quo magis abundat ingenio,
 & acutius futura mala prospiciunt, eò dirius & acer-
 bius torquentur; omnes enim rumores extimescunt,
 & strepitus omnes exhorrent, & perpetuis curis af-
 fliantur, & tremunt, & pallent, & horribili pauore
 concutiuntur. Quod si omnibus qui ad beatam vi-
 tam enituntur, magnitudo animi comparanda est,
 multò certè magis Regibus, nempe qui hoc susce-
 perunt; vt animo maximo intestinam fraudem re-
 secarent, & hostium ferociam inuicta virtute repri-
 merent, vt non ipsi solum quieto & securo animo
 sint; sed omnes qui in præsidio illorum acquiescunt,
 sine vlla sollicitudine atque metu vitam degant.
 nec enim pauca, nec mediocria pericula Regibus
 inten-

intenduntur: sed multa & graua, partim scelere intestino ciuium conflata; partim ab externis hostibus iniecta, quæ omnia sunt intrepidè subeunda. opus igitur est vt sit animo maximo & inuictò præditus, & diuino quodã robore munitus: aliter enim nunquã animo cõsistet, tãtũ abest, vt à suorũ animis metũ quo torquentur, abstergere aliquando possit. Quantũ verò decus honestatis: quantũ specimen moderationis & ordinis: quantũ dignitatis lumẽ eluceat opus est in eo, quẽ omnes intueri, quẽ imitari, ad cuius se exẽplum effingere debet, est explicatu difficilimũ. quomodo enim aliorũ libidines cõtinebit, qui suas primũ nõ continet? Pœna inquit & supplicio coërcebit eos, qui flagitium aliquod in se, contrà leges admiserint. Sed primũ impudentis est, id in alio vindicare, quod ipse palam suscipis. deinde nunquã solus metus Reipub. statum firmo præsidio stabiliuit. postremò officium vi atque minis expressum, non potest esse diuturnum. vt igitur sese quisquam ad aliquod tempus metu contineat, vbi primũ spes celandi & occultandi oblata fuerit, inclusa atque vi compressa libido, multò violentius erumpet, & omnia quacunque tulerit impetum, immoderatione sua perturbabit. Princeps igitur, qui moribus ornare Remp. statuerit, opus est, vt id nõ tam minis atque supplicijs à lege propositis, quàm illusterrimis continentia

tinentiæ & moderationis exemplis efficiat. quem
 admodum enim corrupti Principū mores Remp.
 inficiunt, & flagitioso exemplo contaminant: ita
 Principum decus & integritas facilè Remp. à libi-
 dinis intemperantia (ònde omnia mala oriuntur)
 ad honestatis studium traducit. Videte igitur quan-
 tus splendor decoris & honestatis eluceat opus est
 in eo, qui non solum omnes animi sui partes conti-
 nerè debet, ne dissideant inter se, turbulentisq; mo-
 tibus mentis elegantiam & decus euertant: sed etiã
 id efficere, vt omnes qui sub illius imperio sunt, il-
 lius dignitatem ament, & imitentur, & sint inter se
 sententia congruentes, & mutuo amore coniuncti;
 quod sine diuina quadam Regis moderatione fieri
 nulla ratione potest. non igitur intemperans, non
 iracundus, non leuis & inconstans, non libidinosus
 Regis officium tueri poterit vllò modò: sed conti-
 nens, mansuetus, & moderatus, & grauis, tantisque
 honestatis ornamentis excultus, vt omnes admira-
 tione sui commoueat, & ad imitationem tanti de-
 coris atque dignitatis alliciat. Quid de iustitia di-
 cendum? in cuius studium omnes Regis curæ &
 cogitationes, omnes labores atque vigiliæ, omnia
 denique studia consumenda sunt; ea namq; à prin-
 cipio Reges creauit, & ornauit, ad summamq; am-
 plitudinem decoris atque dignitatis euexit; ea po-
 pulorum vulnera sanat: motus omnes comprimit:

pacem

pacem & otium cū dignitate constituit: vires Reip.
firmat, opes & imperiū auget, Dei numen pie atq;
sancte veneratur. nullum est enim sacrificium Deo
acceptius, quàm iustitiæ munus: nulla gens, nulla
ciuitas, nullus hominum cœtus, nulla postremò
domus, sine iustitia potest salua consistere. Iustitia
denique cœlū terræ deuincit; ima summis amore
coniungit, omnes mundi partes fœdere connectit;
iustitiæ igitur vi, & ratione fit, vt ex tam diuersis
formis, vnica tamen lege atque vinculo colligatis,
& inter se mirificè concinnentibus, hic tantus, & tā
admirabilis mūdi totius ornatus existat, ex quo tā
multæ vtilitates oriuntur. Quid igitur esse poterit,
vel ad fructū melius, vel ad decus & gloriam mag-
nificentius, quàm in terris rationem & ordinē quo
summus rerum omnium conditor & moderator
cœlū regit & temperat, imitari? omnes igitur qui
cum iustitia vixerint, opus est vt Deo egregie chari
sint, opibusq; diuinis augeantur, sunt enim Deo si-
millimi; contrà verò qui iustitiā violant cū à Deo
valdè dissideāt: necesse est vt sint illi odiosi et inui-
si, & ab eo acerbissimis scelerū pœnis agitati. Quod
si omnibus qui beati esse volunt, iustitia vnice co-
lenda est: multò certè magis Regi, cui hoc munus
præcipue impositum est, vt nō solum ipse iustus sit:
sed vniuersam Remp. iustitiæ ornamentis afficiat,
& tanquam sol in mūdo, æquitatis splendorem lon-
gè

gè lateq; diffundat. Quid hic fidem, mansuetudinem, liberalitatem, & reliquas iustitiæ comites oratione cōmemorē? num fieri potest, vt Rex ille habendus sit, qui fidem frangit? qui arcerbus & nimis iracundus est? qui auaritiæ studet, & pecuniam patriæ saluti, & ciuū omnium commodis anteponit? nullo modo. Omnibus igitur his virtutibus Rex excellat opus est, vt sit omnibus in illo egregium quoddā fidei atq; probitatis exemplū ad imitandū propositum. Ijs omnibus virtutibus accedat opus est acre studium, celeritas, & diligentia: sine qua nihil rectè fieri, nihil laudabiliter geri & administrari potest. nec enim bonus colonus erit vnquam, qui non fuerit nauus & industrius, & rusticarū rerū studio vehementer incensus: sic etiā qui pecuariam faciunt, nisi fuerint in ea diligētes & attenti, minimū certè fructū ex ea curatione percipiēt: opifices item qui non de multa nocte vigilauerint, neque totamente operi cuius artificium tenent incubuerint, quid possunt efficere, quod sit in eo genere aliquo pretio & æstimatione dignum? quid mercator ignauus, num magnum aliquod lucrum facere aliquādo poterit? quid miles, si piger & segnis extiterit, quam laudem fortis & strenui viri consequetur? iam verò tota laus imperatoris in mira celeritate, vigilantia, & industria posita est; nisi enim vigilauerit, & laborauerit, & aciem mentis in omnes casus

sus intenderit, & hostium consilijs occurrerit, &
 militaria etiam munera per se, multis in locis obie-
 rit: nunquam sibi magnum decus & gloriam com-
 parabit. Quid dicam de studijs artium maxima-
 rum? in quibus nemo vnquam progressus est, sine
 singulari studio, diligentia, & alacritate. in diligen-
 tia igitur omnium artium, & disciplinarum, & of-
 feriorum laus (& vt ita dicam) vita cōsistit. si enim
 diligentiam remoueris, iacebunt omnia, & quasi ve-
 teruo consopita, in tenebris & caligine delitescent.
 est enim otium, inertia, & lentitudo tacitum quoddam
 venenum, quo paulatim omnes virtutes infectæ lan-
 guent, & laudes intereunt, & artes omnes præclaræ
 in obliuionem adducuntur. Sed illud est animaduer-
 tendum, cum diligentia in omnibus artibus, ad vti-
 litatem cōmunem inuentis, tam necessaria sit, quo
 clariores illæ sunt, eò acriorē diligentiam requiri. rectè
 igitur Demosthenes assererat se molestissimè ferre,
 quoties opificum ante lucana superabatur industria;
 illi namq; victus quotidiani causa laborabāt: Demos-
 thenes verò omnem laborē in sempiternæ gloriæ stu-
 dio, & in Reip. salute cōsumebat. cū ergo in multo
 maiore arte versaretur, & lōgè maiorem fructum sibi
 pponeret, sapiēter iudicabat: multo acrius esse sibi, q̄
 fabris omnibus vigilandum. Si igitur cōstat omnium ar-
 tum vim diligentia cōtineri, & quo ars præstātor est,
 eò acriorē studio & diligentia colendam esse: nullamq;
 in

in rebus humanis esse cum artis regix claritate & amplitudine conferendam: constat certè à nullo artifice, tam acre studium, tantamq; industriam atq; diligentiam iurè atq; meritò postulari. Sapienter Homerus.

Fas non est Regi tota sub nocte soporem

Carpere, cum tanta curarum mole prematur.

Præclarè igitur Epaminondas. cum enim Thebani diem festum agerent, vinoq; soluti sine vlla cura iacerent, Epaminondas solus vigilabat, & armatus concursabat; quàm rem agis (inquit quidam illi familiaris) tu solus publicæ voluptatis expers eris? ita fanè inquit ille: meum namq; officium est vigilare, vt ciues mei securi dormiant, & à vino abstinere, vt illi sine vllò metu perpotare valeant. præclara certè vox, & tanto principe digna: intellexit enim vir ille summus, nihil esse magis principis officio consentaneum, quàm summam in munere suo perfungendo alacritatem, & vigilantiam: nihilq; magis omnem Principis dignitatem deformare posse: quàm somnum atq; desidiam. Quid enim foedius & flagitiosius, quàm dum fabri, dum agricolæ, dum mercatores vigilât, solû Regem dormire? quid enim? num in maiore & clariore arte versantur? num grauius & difficilius munus exequuntur? num maiora illos pericula circumuallant? num cum maiore hominû pernicie delinquunt? num postremò clarius & amplius

plius sibi laboris sui præmium proponunt? non certè. Quid igitur indignius, quàm eò tēpore, quo homines humiles & obscuri, omni plerumq; metu liberi pecuniæ tantùm gratia somnum capere non possunt: Regem cui tantum onus impositum est, & quem tam multa pericula circumstant: qui hoc in se re recepit, vt Remp. ab omni calamitate tutã & incolumem conseruaret, & omnibus opibus copiosam & opulentam redderet; & cui sunt immortalia si Remp. benè gesserit præmia constituta, ad multam etiam diem somnum producere? itaque hoc positum sit, & quasi quoddam publicum decretum in mente defixum remaneat: cùm pigritia omnibus turpis sit, tum Regi maximam labem turpitudinis afferre, & flagitij sempiternã maculam, quæ nunquam deleri possit inurere. Vt enim aliud nihil dicam, quid flagitiosius fingi potest, quàm magis amari pecuniam ab auaro, quàm à Rege regnum? amor enim operibus indicari solet. cùm igitur auarus vt pecuniam infinitã conciliet, quietem pati nequeat: cùm dies atque noctes vt cupiditatē nefariam expleat elaboret: cùm multis etiã se periculis exponat: quid esse potest indignius, quàm Regem non regni tuendi cupiditate multò acrioribus stimulis incitari? satis enim demonstrabit si piger extiterit, se Regni opes negligere, & patriæ minimè debitam voluntatem persoluere. Tria

autem sunt quæ Regis diligentiam excitare possunt, quibus si caruerit, erit Regis nomine prorsus indignus, nempe fides, patriæ caritas, & religionis studium. Fides autem omnem vitam continet. si enim nemo erit in vita cui vel pecuniam, vel salutem, vel dignitatem credamus atque committamus; si nemo cui arcana nostræ mentis aperiamus; si semper nobis insidias fieri suspicabimur; vitam odiosam & infestam agemus, & assiduis curis atque molestijs afflictabimur. Cum igitur multa scelera, passim ab improbis hominibus suscipiantur, nullum tamen est perfidia magis tetrum, infestum, acerbiorque supplicio vindicandum; communionem enim tollit à vita, officiorumque vicissitudinem, & animorum securitatem: quibus sublatis, nihil relinquitur quam obrem quis velit viuere; mori enim multò fatius est, quàm in metu perpetuo, & in assidua curarum acerbitate versari. Nihil igitur est ijs, qui dignitatem & officium tueri volunt, & infamiam sceleris extimescunt, maiore studio, cura & sollicitudine colendum quam fides. quo autem res illa quæ creditur præstantior est, eo diligentius est fides præstanda: nihil autem maius est, quàm salus hominum, quàm ciuitatum status, quàm nationum tutela atque patrociniū; à nemine igitur fides maiore studio & sollicitudine colenda est, quàm à Regibus, nempe quibus innumerabiliū hominum salus credita atque

com-

commiffa fit. Cùm igitur Rex animo cogitauerit, quantum negotium fibi delatum fit, quantam prouinciam fufceperit, quantum onus fuflineat, quomodo totius Reip. ftatus vigilantia illius innitatur, dormire certè non poterit: fi enim qui pecuniam debet, & non omnem pudorem amifit, cùm foluèdo præftituta dies appropinquat, follicitus eft quomodo fidem fuam liberet: ne fi ad diè non foluerit, quidquã de exiftimatione deperdat: quid Regi faciendum exiftimamus, qui tãtis debitis obftrictus eft, ne fi id quod debet minimè diffoluerit, infamiam fempiternam fubeat? debet enim Patriæ curam, follicitudinem, vigilantiam: debet fingulare & eximium communis falutis ftudium: debet firmiffimum vitæ præfidium, munitiffimumq; ad pericula repellenda propugnaculum. Si igitur fidem fibi fanctè colendã exiftimauerit, & perfidiæ ignominiam pertimuerit ea; cura fatis illius diligentiam incitabit, ad omnia munera pro patriæ falute alacriter exequenda. Quid de caritate dicam? Amor enim acuit ingenium: ftimulos admouet, alacritatem incitat, rebus indormire non patitur; at boni ciuis & fapientis hominis eft, caritatem patriæ priuatis neceffitudinibus anteferre. Patriæ enim inftitutis & legibus in lucè editi, & humanitatis difciplinis exculti, & ad omnem rationè officij eruditi fumus: illa nobis parètes, illa cognatos, illa

amicos donauit: illius beneficio non modò vitam, sed humanitatem retinemus: illa denique omnes rationes sanctissimę necessitudinis, ambitu suo cõplectitur: illa incolumi permanente, nostra bona omnia facillimè tuemur: illa euersa confidimus & omnibus bonis euertimur: meritò igitur ab omnibus bonis sanctissima quædam mater habetur, pro qua vitã ponẽdã cẽsent. Quod si quilibet homo priuatus, maiorẽ caritatẽ debet patrię, quàm ppinquis quã liberis, quàm parentibus: ita vt vitã pro illius salute profunderẽ, in summa quadã atque sempiterna gloria ponatur; quid Regibus faciẽdum est, cùm sint ab illa summis honoribus ornati & amplificati, & in cœlestiũ numero quodãmodo repositi? Quamuis autem omnia studia in illam conferant, nunquam tamen quidquam de caritatis studio remittent: quia intelligent nunquam se illi parẽ gratiam relaturos. Præterea quemadmodum artifices excellentes, operibus suis delectantur: ita Rex in omni genere virtutis excellens, quo magis Rempu. conseruauerit, adiuuerit, auxerit, eò ardentius illam amabit: fieri igitur non poterit vt non excubet, vigilet, laboret, pericula subeat, omnesq; pro illa contentiones impigre suscipiat, & mortẽ etiam (si fuerit opus) libenter oppetat. Iam verò Religio illum tantum munus negligenter obire minimè sustinebit. intelligit enim is qui purè & castè religionem

colit

colit, nihil esse Deo acceptius, quàm pro omnium salute labores ingètes excipere, atque cùm id communis vtilitatis ratio flagitauerit, propriam vitam patriæ largiri. Cernitis ne iam animo quantum, & quàm excelsum hoc munus sit? quàm sanctum, & quàm augustum Regis nomen? quam diuinis virtutibus exaggeratum? nec enim cum mediocri virtute, res tanta suscipi potest. Diuina siquidem sapientia, admirabili quadam mentis altitudine, excellenti modestiæ cōcinnitate, cœlesti iustitiæ splendore, summa fide, summa caritate, incredibili vigiliãtia, studio, & industria opus est, ad tantũ, tam præclarum, tamque diuinum munus obeundum. diuinum mihi credite munus est, idcirco non humana virtute, nec humanis opibus: sed diuina virtute atq; diuinis opibus efficiendum. Est igitur Rex, si officio suo fuerit cum laude perfunctus, quasi quidam Deus in terris, singulari cultu, & veneratione dignissimus. appellat Homerus Reges pastores populorum: eosque Iouis satù procreatos esse dicit. Vtrumque præclare. nec enim armentorum, aut pecudum pastores tauri aut arietes sunt, sed homines: quantum igitur homines, brutis animantibus quorum curam gerunt dignitate præstant, tantum consentaneum est, vt Reges ipsis hominibus, quos regendos atque pascendos suscipiunt, antecellant; qui autem tãtum inter reliquos homines

excellunt, diuini profectò habendí sunt: non igitur
 immerito, Homerus Regum genus, ad Deum reuo-
 cabat. Vnde sequitur nihil esse magis regiũ, quàm
 studiũ Religionis & Sanctitatis: Regis enim virtus
 à Deo emanauit, & ideircò ad illius cultum, & glo-
 riam est ardenti studio præcipuè referenda. Sed de
 religione alio in loco differemus, nunc verò quòd
 instat persequamur. Cùm igitur Regibus omnes
 istæ virtutes quas recẽsui, ita necessariae sint, vt sine
 illis non possint vllò modò officio suo satisfacere:
 sequitur vt omnis eorũ institutio sit, ad eas parãdas
 accommodanda. quod quidem plerumq; non fit,
 imò contrà multi dant operã, vt ne mediocris qui-
 dem virtus in illis emineat: vmbra^{tilis} enim & de-
 licata vita non virtutem, sed ignauiam ingenerat;
 & cùm Regius luxus & opes immodicæ, & amor
 insitus in natura, tantis lenocinijs atque blandimẽ-
 tis excitatus, multis errorem pestiferum obijciat,
 & indolem virtutis obruat, & extinguat: ita vt cõ-
 trà hanc temeritatem & insaniam, sint animi Prin-
 cipum præclara quadam institutione fulciendi, &
 firmissima rationis præsidia comparanda: longè
 tamen secus fieri solet. Accedit enim impulsus ho-
 minum perditorũ (comitatus vt diximus) qui per
 summum scelus teneri Principis imbecillitatem
 occupat, omniaque præsidio humano atque di-
 uino nudat, illumq; multò magis temerarium, &
 insanum,

+
 impudens

excellunt

insanum,

insanum, & arrogantem, & infestum efficit, quàm ipse spontè sua fieri potuisset; non solum igitur non errore vllò liberatur: sed in fraudem multò magis pestiferam eorum insidijs impellitur. Nunc igitur inquit T. videre cupio, quòd tandem remedium his malis adhibeas. Non quidem inquam, aliquod nimis reconditum, & exquisitum: sed id quod cuius in mentem venire possit. Eò inquit, T. maiorem à nobis gratiam inibis, si remedium non salutare solum: sed facile & expeditum attuleris. Quàm salutare id inquam sit, postea apparebit: quã facilè verò statim iudicabitis. quæro enim à vobis, si ægrotus qui sese medico parum sapienti sanandum tradiderit, morbo minimè se levare senserit, inimò illis ipsis remedijs quæ medicus imperitus adhibet, morbi vim augeri perceperit, quid faciendum censeatis alteri medico, qui illi primo successerit? Ego quidem arbitror curationem esse illi prorsus immutandam, contrarijsque remedijs damnum, quod prima illa remedia fecerant, resarciendum; vobis si aliud videtur, aliam magis exquisitam rationem considerate. Non ita sumus inquit, T. in medicina versati, vt aliam viam commodiorem excogitare possimus; sed quorsum hæc pertineant intelligere cupio. Iam inquam intelliges, tenetis ne memoria quàm multa diximus, de molli & effœminato

Principum cultu? de mulierum delicijs atque blá-
 dimentis quibus illos eneruant? de adulatorum
 malitia & improbitate, qua Principes obsessos te-
 nent, ne possit vnquàm ad illos probitatis atque
 virtutis lumen intrare? Tenemus inquit, omnia,
 quid deinde? Hanc quidem inquam, instituendi
 Principis rationem, minimè probandam existima-
 tis: sed tanquàm tetram, & odiosam, & pestilentem
 reijciendam censetis. Nos verò inquit ille. Reli-
 quum igitur inquàm est, vt cōtraria remedia, huic
 tanto malo comparemus: vt sic tandem experia-
 mur, an morbus hic depelli, hac tam facili ratione
 possit. Experire igitur inquit. T. vt sic tandem
 quid magis rectum, & salutare sit iudicemus. Non
 longius inquam, faciam, hoc tamen in primis ani-
 maduertendum est, in omnibus artibus tradendis,
 esse diligenter naturam illius, quem erudire volu-
 mus explorandam; vt enim quisque in genere ali-
 quo disciplinæ, ad summã laudem perueniat, tria
 necessaria sunt; natura primùm, deinde ars, postre-
 mò studium & vsus assiduus. plurimum enim re-
 fert, quali quisque ingenio præditus sit. Ingenium
 verò nisi certa quadã via & ratione dirigatur, quo
 maius extiterit, eò confidentius ruet, maioremq;
 significationem temeritatis & inscitix dabit. Ratio
 verò & ars atque disciplina, sine studio atque me-
 ditatione est prorsus inutilis: hoc tamen intelligi
 oportet,

oportet, vix inueniri tam hebes & tardum ingeniū, quod non arte institui, & vsu atque meditatione acui & expoliri aliqua racione possit; qui tamē ingenio maximo est, multò facilius discit, & multò citius ad perfectionem artis peruenit, & multò maiorem, & vberiore fructum de arte in qua sibi elaborandum putat, studio & meditatione consequitur. Vt igitur de ingenio atq; natura Principis qualis optanda sit, in principio differamus; volo equidem vt sit ingenio vehemens, & acer, & curiosus, & memoria firma præditus; qui multa quærat, multa peruestiget, multa scire desideret, & omnia quæ audierit in animo infixæ contineat. Sit deinde præter modum laudis appetens. non enim in puero virtutis perfectionē, sed virtutis materiam quærimus. quo autem animus natura ardentius laudem expetit, eò temperatione, quàm recta ratio sancit adhibita, maiores honestatis fructus percipiet. modus autem qui seruari in gloriæ studio debet: est animus vehementem multis in locis refrenare, & extimulare languentem. facilius autem est animo vehementi, & impigro modum constitui, quàm ex animi tarditate celeritatem incitari; malo igitur Principem qui freno, quàm qui stimulis indigeat. Sit deinde verecundus. in hac enim natura maxime viget, honestatis & laudis appetitus, & infamiæ metus, & turpitudinis acris offensio. Volo etiam

illum interdum ira paulò vehementius commo-
 ueri : magnum enim languoris & lentitudinis ar-
 gumentum est, non acriter interdum irasci; vix
 autem fieri potest, vt qui animo lento est, acer in
 scelere vindicando sit, aut impigrè & animosè bel-
 lum comparet. Sit deinde lenis atque flexibilis,
 & ad morum disciplinam docilis, & ab omni su-
 spicione peruicaciæ & obstinationis alienus; nul-
 la enim bona spes de illo Principe concipi potest,
 qui nimium sui iuris est, & in opinione quàm se-
 mel recipit, animo ita obfirmato perseuerat, vt ab
 ea nulla ratione deduci possit. Postremò optandū
 etiam est, vt sit natura clemens, atque benignus,
 & magis ad lenitatem & mansuetudinem, quàm
 ad iracundiam & acerbicatem propensus; clemen-
 tia enim, & mansuetudo, & liberalitas, & reliquæ
 virtutes quæ ex natura clemente oriuntur, Regem
 maximè decent, & amorem summum conciliant,
 ipsumque Principem Deo simillimum faciunt.
 In primis autem danda opera est, vt Regem habea-
 mus ex egregia animi magnitudine, & singulari
 modestiæ laude temperatum: aliter enim nec il-
 lum hostes metuent, neque ciues amabunt; mag-
 nitude enim animi sine moderatione, furor im-
 manis est, & odium acerbum concitat: modera-
 tio verò sine animi magnitudine, negligentia quæ-
 dam est, & dissolutio, & ideo non sine ratione con-
 temnitur.

temnitur. vt igitur neque Rex odio haberi à suis possit, nec à perditis hominibus meritò contemni, vtrumque necesse est: vt modestus atque temperatus sine vlla suspicione timiditatis, & fortis atque magnanimus sine vlla temeritatis infamia sit; harum autem duarum virtutum indoles, atque materia in laudis appetitu, & in ignominia metu posita est. appetitus enim laudis animum maiorem & altiorem facit; metus autem ignominia pudorem & verecundiam confirmat. Hinc autem omnis causa rectissimæ voluptatis, atque iustissimi doloris exoritur. qui enim id assequitur, quod vehementer optabat, in voluptate sit necesse est: & qui incidit in id, quod metuebat, dolore etiam necessario cruciatur: sic igitur fit, vt qui natura magnanimus atque verecundus est, laudis incredibili voluptate capiatur, & ignominia atque dedecore mirum in modum crucietur; voluptatis autem cupiditas, sic est in nostris animis insita, vt euelli nequeat: sic etiam doloris metus in nobis insidet, vt demi non possit: hoc tamen ratione & disciplina fieri potest, vt futilis & inanis voluptas, alterius voluptatis compensatione respuatur: & dolor etiam corporis, maioris doloris metu, cōstanti animo toleretur: id igitur perficiendum est ijs, qui Principis instituendi curam suscipiūt, vt nullam voluptatem corporis, lau-
dis

dis & gloriæ illecebris anteponant : nullum dolorem corporis magis quàm ignominiam & dedecus extimescant . sic enim fiet vt omnis illorum cura & studium in honestate paranda atque fruenda consumatur ; & illius colendæ atque retinendæ gratia mortem etiam, & omnem corporis cruciatum pro nihilo habendum putent. Sed antequàm de institutione animorum plura dicam, aliquid etiam est, de corporum constitutione dicendum . nec enim tutum est virtutem corpori ægro & imbecillo committi ; multæ namq; atque præclaræ virtutis functiones, corporis ministerio sustentur. Persæ quidem olim aliquid cœleste atque diuinum in Regibus inesse statuebant : & ideò enixè operam dabant, ne quid in eorum forma & specie, deforme & in decorum appareret : siquid igitur in Regum filijs erat prauum atque distortum, dabatur ea cura certis mulieribus, quæ dum corpora erant tenera, & emendari poterat, ea quodam modo fingerent, & ad rectitudinem sensim atque leniter reuocarent ; indignum enim censebant, Regis nomē, apud illos sanctissimū, aliqua corporis insigni prauitate deformari . *Æthiopes* olim qui supra *Ægyptum* habitabant, eum Regem eligebant, qui omnibus proceritate corporis anteiret. ius enim esse statuebant, vt is tantum omnes dignitate vinceret, quem natura specie & magnitudine præcellentem finxisset;

finxisset; cùm autem animi magnitudinem intueri
 non possent, ad corporis magnitudinem oculos re-
 ferebant. Ne Spartani quidem ab hac Æthiopum
 opinione nimis abhorrebant: cùm enim Archida-
 mus illorum Rex uxorem pusillam duxisset, eum
 grandi pecunia mulctarunt, quòd illam mulierem
 sibi matrimonio copulasset, quàm sperare poterat,
 filios statura pusillos esse parituram; indignũ enim
 Spartano imperio iudicabant, eum Regem habere,
 qui non corporis etiam magnitudine & dignitate
 nomen Regium tueretur. quamvis autem parum
 referat ad Regis officium, quantum Rex vel corpo-
 ris specie, vel magnitudine præstet: in hoc tamen
 laudandi erant, qui in Rege pulchritudinem vel
 proceritatẽ requirebant, quòd iudicabant in Rege
 nihil deforme & indecorum, aut paruum & angu-
 stum esse tolerandum. Si igitur illos id in Rege of-
 fendeat, sine quo Rex officium suum facilè admi-
 nistrare potest: quanto vobis diligentius animad-
 uertendum est, ne aliquid sit in Regis corpore, quod
 illum à munere suo fungendo remoueat? quamvis
 enim Rex sit statura pusillus, qualẽ Homerus Ty-
 dæum fuisse memorat: aut parum specie venustus,
 qualem multi Herculem fuisse fingunt; non idẽ
 minus hominum expectationi respondebit. at si
 fuerit imbecillus, & infirma valetudine præditus,
 nullo modò regni pòdus sustinere poterit. præterea
 corpus

corpus pusillum nullius industria crescere, neque
 facies deformis fingi denuò potest: at bona valetu-
 do, & corporis etiam robur est plerumq; in manu
 nostra positum; possumus enim facillimè ab immo-
 dicis cibis abstinere, & corporis vires labore & exer-
 citatione confirmare. Si placet igitur à lautissimis
 mulieribus, & ab hominibus vrbanisissimis summa
 ope contendamus, ne Regem nobis mollissimo
 cultu debilitent: non enim ignoratis, quantum mo-
 menti sit, in omni rerum initio atque fundamento
 ponendum; qualia namq; sunt rerum principia,
 tales plerumq; exitus consequuntur. videamus igitur
 an impetrare possimus ab illis, ne nobis Regē
 cibis inferciant, ne fragrantissimis odoribus & vn-
 guentis emolliant: ne immodicis delicijs & blandi-
 mentis effeminent, & eum sole colorari, & labore
 etiam paulatim durari sinant. non sum adeò inhu-
 manus, vt velim Principes nasturcio illo vesci, quod
 erat olim (vt est apud Xenophontē) Persarum filijs
 obsonium; nō tam exquisitam rationem roboris
 atq; sanitatis habeamus, demus aliquid moribus,
 indulgeamus aliquid tempori, muliebri imbecilli-
 tati aliquid etiam condonemus: ea tamen lege ne
 tantum operæ & studij in Rege saginādo cōsumāt;
 non enim pullū anserinū, sed Reip. custodem nu-
 triunt. ciborum autem redundantia cruditatem
 efficit, vires debilitat, aciem mentis obtundit, lan-
 guorem

guorem animis affert, desidiā, ignauiam, stuporē, tarditatem ingenerat: atque postremò vitam breui temporis spatio consumit; si igitur nobis opus est custode atque defensore, sano atque valente, & ad mala præcauenda sagaci, & ad pericula propulsanda magnanimo: quid minus conuenit, quàm eam adhiberi educationem, quæ morbos innumerabiles corpori, & tarditatem animo inferat, & quod longè miserius est, Principem insigni ignominia deformet. nihil est enim foedius, & flagitiosius Principe ructante, oscitante, nauseante, somno desidiaq; languente. Censuit Plato non potuisse virtutē tradi Siculis, & Italis cò tempore, quo ille eas oras peragrauit: propterea quòd se bis in die extractis epulis fatiarent; & rectè quidem censuit, corpus enim cibis expletum, saginaque grauatum, non solum virtutis imperium sequi minimè potest: verum etiam mentis altitudinem deprimit, indolemque totius honestatis extinguit. + accedit etiam illa deformitas, quæ in corpus ex nimio adipe & aruina redundat; abdomen enim prodigosè distenditur, labra tument, malæ fluunt, oculi obruuntur, aspectus hebescit, eoque tandem species humana redigitur, vt non hominem, sed monstrum hominis te intueri putes. adde ponderis grauitatem, quæ vix loco moueri potest, is enim qui ex nimia luxuria saginam contrahit, mole sua grauissimè laborat:

abdomen

laborat: neque mancus solum, aut claudus, sed mē-
 bris omnibus captus est. Quid dicam de misera ser-
 uitate: illa namq; seruitus sola misera & detestabi-
 lis est, quæ abstrahit ab honestate, impotentiq; do-
 minatu turpitudinē subire compellit; at ingluuies
 adeò morosa atque difficilis domina est, vt eò tem-
 pore, quo populi vniuersi salus agitur, quamuis
 occasio rei benegerendæ instet, & vrgeat, hominem
 tamen à studio salutis communis auertit, vt ventrē
 expleat, & turpissimè cupiditati satisfaciat. ergo
 nec in bello, nec in pace potest aliquod honestum
 munus exequi is, qui gulæ seruit: in media namq;
 muneris functione, insaturabilis abdominis impe-
 rio coactus, officium repentè deseret, totumque se
 ad studium impurissimæ illius cupiditatis applica-
 bit. Cùm igitur hoc vitium tantam malorum vim
 in res cōmunes inuehat, maximè autem cùm Prin-
 cipes opprimit; & cùm tantum momentum sit in
 omnibus principijs, vel ad honeste viuendum, vel
 ad turpiter agendum: caueamus diligentissimè ne
 mulieres istæ, vel homines non multum ab illarum
 moribus abhorrentes, Regem nobis assuefaciant
 epulas semper intueri: hoc est ne languidum & in-
 firmum, & tardum, & hebetem, & ignauum, & de-
 formem Regem industria & vigilantia sua consti-
 tuant; intelligantq; tandem, omnem sanitatis atq;
 firmitatis rationem esse in mediocri victu, & in cor-
 poris

poris exercitatione ponendam; quæquidem vitæ ratio nō solum ad sanitatem atque vires: sed etiam ad voluptatem necessaria est, nulla enim voluptas extare potest, nisi labor antecedit; nec enim cibus erit iucundus, nisi fames antegressa sit: neq; ex potu voluptas vlla capitur, antequam antecedit sitis: extincta enim fame atque siti comedendi etiam atq; bibendi voluptas extinguitur. quies verò quàm potest afferre voluptatem, nisi prius corpus vel saltu, vel cursu, vel palæstra, vel ambulatione, vel quouis alio labore exerceatur? & ne omnia persequar omne genus voluptatis desiderio præcedente conficitur. Darium illum quem Alexander Magnus bis acie superavit, cùm ex fuga defessus aquam lutulentam & cadaueribus inquinatam biberet, dixisse ferunt, se nunquam in vita bibisse iucundius: numquam enim bibendo sitim depulerat, quàm videlicet nūquā expectarat. Vnde colligitur omnes qui in summa rerū affluentia vixerint, si fuerint imtēperantes nullius voluptatis participes esse posse. Præterea cùm res humanæ nō semper eodem statu maneant, eueniet fortassè aliquando, vt Rex cogatur labores ingentes excipere, qui certè erunt intolerabiles ei, qui ita fuit à primis incunabulis institutus, vt nullū laborem sentiret, nullam iniucūditatem perciperet, nulla ne minima quidem molestia afficeretur: omnes enim labores cōsuetudine leues,

& faciles, & iucundi fiūt: at otiosis & delicatis asperi sunt, & perpeſſu difficiles, nec vllō modō tolerandi; ſi Rex igitur vmbraſilis & delicatus fuerit, non ſolum nullam voluptatem percipiet: ſed intolerabili etiam dolore interdum cruciabitur. Poſtremō intelligendum eſt, beatam vitam nō in ceſſatione, nec in otio iſto, quod homines quidam omni ſtudio perſequuntur: ſed in honeſtis laboribus eſſe collocandam; eſt enim humana natura quietis impatiēs vſque adeō, vt ſi nobis omnia ad vitam ſuauiſſimē degendam ſuppetant, ita tamen vt non liceat nobis aliquid agere: id mortis inſtar eſſe putemus, quod quidem in pueris facillimē apparet; motus enim ſemper liberos requirunt, & hūc & illūc curſitant, & ludis laborioſis oblectantur, à quibus auocati querelis & ploratibus oſtendunt, ſe non tantam ex ceſſatione, quantā ex labore voluptatē percipere. Vultis igitur experiri num hiſ argumentis mulieres elegantes, & homines etiam lautos in veſtram ſententiam traducatis, illiſq; perſuadeatis, ne Regem nobis multis delicijs emolliant: ſed ad omnem laborem iucundē perferendum inſtituant? Quibus inquit T. Illis inquam, quæ vel ad ſanitatē & vires, vel ad ſpeciem & pulchritudinē, vel ad perfruedam voluptatem pertinent. Illa enim quæ de cura, vigilantia, ſolicitudine (quā Reges debent in cōmuni ſalute tuenda ſuſcipere) dicta ſunt, ad illo-

rum

rum animos minimè permanabunt: ostendite igitur illis istam rationem, quàm excogitant Regis enutriendi, esse illorum rationibus valdè contrariã; illa namq; valetudinem Regis affligi, speciem deformari, voluptatem corrumpi, materiamq; multis minimè ferendis doloribus incòsideratissimè præberi. Hæc quidem de corporis exercitatione dicenda prius arbitratus sum, nunc ad animi cultum redeamus. Hic quanta sit adhibenda cura & diligentia, quanta vigilantia, quantis precibus. Dei numè, & quanta religione placandum, nemo còsequi dicendo poterit: vt enim agricolæ in teneris plantis omnem diligentiam consumunt, postquàm verò arbores exurgunt, & grandiores fiunt, multum de studio colendi remittunt, quia vident illas iam se ipsas facilè trunci robore & firmitate tueri: ita qui hominum culturam suscipit, quãdiu teneri animi sunt, & faciles ad opiniones, quas in illorum mentibus inferere velis accipiendas: omni tunc studio, & diligentia in illis colendis, & rectissimis opinionibus imbuendis, intentus esse debet; postquàm verò virtus adulta fuerit, verissimæq; laudis suauitatem gustauerit, tanta cultura non indiget: ipsa nãq; honestas per se, suis illecebris inuitata crescit, & fructũ Reip. salutarẽ profert. & in reliquis quidem pueris instituendis, nõ ita multũ refert, qualis illorũ cultus atque disciplina sit, & illorum cupiditates multò fa-

cilius tenentur: non enim tam multæ insidiæ cōtra illos comparantur, & eorum libido, non ita facile potest ad perniciem Reipu. totius erumpere; at in Regis virtute, omnis Reip. florens status atque beatitudo consistit, & multò difficilior est illius animū regere, cū opibus summis efferatur, & adulatorū insidijs oppressus sæpenumero sit, & illius libido, cū plerumq; immanis & infinita sit, Remp. perturbet, atque labefactet. nec enim Reges cū delinquant, mediocriter delinquant: quo enim potentia maior, & licentia solutior est, eò cupiditas illorum violentius feruit, & maiorem bonorum omnium stragem efficit; si igitur vt ante diximus, ad populum regendum atque moderandum summa sapientia, singularis continentia, admirabilis virtus, & summa laus æquitatis, & iustitiæ, cum industria summa requiritur: nec enim mediocri virtute, neque mediocri diligentia tantum munus obiri atq; sustineri potest, quid euenturum suspicamur, cū summa temeritas & iniustitia, cū summa decoris totius negligentia & obliuione, in animum Regis inuaserint? necesse profectò est, omnia tunc permisceri, atque perturbari, & indignissima clade cōsumi. nihil est igitur in tanta re negligenter, nihil dissolutè gerendum: nullum enim mediocre erratū imprimis regiæ disciplinæ rudimentis committi potest; multa enim in principio leuia atque ludi-

cra putantur, quæ tandem magnum malorum omnium pōdus, cum multis lacrymis important. Nec enim cogitandum est, quàm parum Reipu. nocere possit Regis pueri negligenter educati flagitium: sed quantam pestem sit illa Regis libido, postquam adoleuerit allatura; quo igitur munus est amplius, & insidiæ plures, & periculum grauius: eò diligentius instituendus, fingendus, & informandus, & ab omni turpitudinis contagione custodiendus est; in primis igitur ex omni Rep. homo grauis, & sapiēs, & omni virtute ornatus eligendus est, qui illius affectiones regat atq; moderetur. is autem in eo industriam suam consumat, vt in Rege puero quantum fieri potest, indoles virtutis & moderationis emineat. Sæpe enim iam diximus, omnem qui vir magnus futurus est, his duabus virtutibus nempe animi magnitudine, & modestiæ laude in primis ornandum esse. Cùm autem omnis immoderata cupiditas, tribus modis frenāda sit, nempe timore, lege, atque disciplina: & puerorum ætas tenera nō possit legibus alligari, disciplina verò robustiorem etiam animum, & ingenium cupiditate maximarū artium incensum desideret, reliquum est, vt pueri solum metu contineri debeant; Metus autem ~~vt~~ duplex est, vnus dedecoris & ignominix, alter doloris & acerbitatis: vterque autem metus est, cùm opus ita fuerit obijciendus; opera tamē danda est,

quantum fieri potest, vt Regum filij non tam virgarum, quàm ignominiaè metu coerceatur. doloris enim metus cum extra modum procedit, frangit atq; debilitat animi vim, & à studio dignitatis abstrahit; metus autem ignominiaè, continet indolis excellentis indicium. A principio igitur sic Principes institui cupio, vt raro virgarum formidine, sæpissimè autè infamiaè timore à flagitio reuocetur: cum verò simus omnes natura ad voluptatem propensi, maximè autem pueri, omnis eorum disciplina, quantum illius ratio patitur, est. voluptate cõdienda; ea autem ratione παιδικῆ à græcis appellatur, à latinis item ludus, illa puerilis institutio, quia per ludum quodammodo traditur & inculcatur, vt facilius in eorum animis imprimi & insculpi possit. quod quidem eo diligentius in Principum institutione faciendum est, quo eorum fastidium est magis delicatum: ita vt maiore quodam artificio sint in officio continendi; vt igitur doctores (inquit ille poëta summus) crustula blandi, dant pueris, elementa velint, vt discere prima: ita Regum filij, dulcedine laudis alliciendi sunt, vt velint facilius ad officium paulatim institui. Ad hunc etiam modum sunt ignominiaè timore à flagitio deterrendi: is tamen modus seruandus est, ne vel nimia laude inaniter efferrantur, vel nimia vituperatione frangatur, & spem dignitatis abijciant. nec enim arrogans & insolenter

ter elatus, nec abiectus atque demissus animus, poterit vlllo modo in regia dignitate versari; omnis igitur institutio ad regiam dignitatem, & amplitudinem conferatur. Quemadmodum igitur (vt ante diximus) pueris qui opifices futuri sunt, vtile est illis ludis oblectari, quibus ad artem illam percipiendam magis prompti & expediti sint: sic etiam qui Rex futurus est, in pueritia ludendo discat æquitatem, discat liberalitatem, discat modestiam, discat virtutem, & aliquod honestum certamen ineat, ex quo laudem aliquam sibi vindicare conetur. caueatur autem diligentissimè ne fabulas quidem audiat, quæ ab hoc instituto nimis abhorreant: sed omnes ita compositæ sint, vt ex illis etiam intelligat iniuriam & iniquitatem esse rem tetram, odiosam, & detestabilè, sempiternoque supplicio vindicandâ. petulans & obscænum verbum ex ore illius non exeat; imo cum alios obscænenè loqui perspexerit, id indignè patiatur. Ad quod quidem multum refert, quales sint nutricis mores. vellem equidem in omnibus naturæ instituta seruari, quæ non minus Reginis, quàm reliquis mulieribus binas mammas attribuit, quibus filios quos partu ediderunt, sui lactis vbertate sustentarent; sed quâdo tantum deliciæ atque perditio mores potuerunt, vt non Reginæ solum: sed omnes fermè honestæ mulieres, illud dulcissimum ma-

tris nomen, potius mallent cum alijs mulieribus
 communicare, quàm laborem aliquem in nutrien-
 do suscipere: id saltem cauendum est, vt non ea nu-
 trix sit, quæ verbum petulans & obscænum efferre
 minimè vereatur. id enim quod primùm puer in-
 fans arripit, perpetuo in illius animo infixum per-
 manet. quod si praua cōsuetudine infectus, obscæne
 loqui didicerit, multa etiam cū obscenitate & im-
 pudentia geret. loquendi enim consuetudinem,
 mores & instituta vitæ sequuntur; leue namque &
 tolerabile flagitium illud videtur, quod in ore fre-
 quenter habemus. Et quamuis nullum aliud in-
 commodum ex hac sermonis obscenitate proueni-
 ret, quàm pudoris interitus; id tantum malum est,
 quātum verbis explicari non potest. amisso enim
 pudore, totum etiam studium dignitatis & hone-
 statis extinguitur; ad pudorem autem conseruan-
 dum, illud est etiam vtilissimum: vt non solum pa-
 rentes summa pietate colat, & eorum offensionem
 valdè vereatur, neq; solum magistrum & pædago-
 gum metuat; verum etiam senes autoritate, & pru-
 dentia graues in honore habeat; & ne in illorum
 offensionem incidat, se multis in locis à concessis
 etiam iocis abstineat. Præclare enim illud quod
 est apud Xenophontem. ita enim Cyrum Mag-
 num cum mors instaret, loquentem cum filijs in-
 ducit, vt cum eos multis verbis ad omnem virtu-
 tem

tem erudiret, tum præcipuè illis studium pudoris & modestiæ commédaret. ait enim. Patrijs quidè institutis & moribus sic institutus sum, vt semper natu maioribus, non fratribus solum: sed omnibus ciuibus cederem via, sede, atque sermone. similiter autem ô filij sic vos à primis annis institui, vt ij, qui vobis antiquiorès essent, vos etiam honore præcederent: ijsque tantum vos præpositos esse putaretis, qui vobis iuniores essent. non igitur nouum aliquid & inusitatum vobis præscribo, sed antiquum morem, & publice receptum atq; legitimum. Hæc quidem Cyrus ille (qui virtute sua à paruis initijs, ad tantam amplitudinem peruenit, vt imperium suum extremis Asiæ terminis definiret; & cui Sanctæ literæ diuinæ virtutis testimoniū dant; & cuius nomen ab Isaia multis ante seculis quàm nasceretur egregie celebratum fuit) moriens filijs suis dixit, atque testificatus est. nec enim regiæ dignitatis interitum fore putauit, si senes se coram filijs suis non abijcerent: imo in ea sententia fuit, vt censeret fieri non posse, vt filij sui Regio nomine digni aliquando essent, si in prima ætate non senibus gravitate præditis assurgerent. intelligebat enim vir sapientissimus, maximum regiæ virtutis fundamentum pudore & verecundia puerili contineri. pueris autem vtile esse regi, non regere: vereri alios, non metum incutere: assurgere senibus, non senum as-

sentationibus inflari. Hoc igitur præceptum siue
 Cyrus liberis suis dedit; siue Xenophon ad effigiẽ
 institutionis regiæ atq; legitimæ datum fuisse fin-
 xit, ego diuinum puto, quod tamen quantum à
 nostris moribus abhorreat, vos ipsi considerate.
 3 Theodosius Magnus Arsenium (virum eo tem-
 pore eruditionis & eloquentiæ nomine florentissi-
 mum) Roma accersiuit, vt filios suos Arcadium &
 Honorium Imperij successores, omnibus optimis
 artibus atque disciplinis erudiret. Constantinopo-
 lim igitur profectus Arsenius prouinciam suscipit,
 & Principes docere, incipit. cum autem Theodo-
 sius quadam die vellet oculis cernere, qualiter filij
 sui erudirentur, ad illos ingressus est, eo tempore
 quo Arsenius, suum munus obibat. offendit au-
 tem filios in solijs sedentes, stantem autem Arse-
 nium; id videns Theodosius ira grauissimè com-
 motus est, filijsq; præcepit, vt surgerent, magistro
 autem vt sederet, imperauit: deinde filijs ne vn-
 quam coram magistro sederent, magistro autem,
 vt quoties ei videretur, eos verberibus cæderet,
 nec vnquam in eorum erratis vlla ratione conni-
 ueret. Hæc quidem vir ille fortissimus, & omni
 virtute ornatissimus, qui orbem terrarum Impe-
 rio continebat, filijs atque filiorum doctore præ-
 scripsit; in quo quidem si illi permansissent, patris
 certè vestigijs insistere potuissent, neq; tantum nau-
 fragium

fragium Imperij factum fuisset. sed cum pater bellis implicitus necessario abesset, & illi in potestate mulierum, & hominum lautorum relinquerentur, euenit, ut magistrum à se minis expellerent, & delicijs effœminarentur: ita ut nemo eorum posset ad laudem parentis optimi principis aspirare. Nos tamen eò vnde defleximus redeamus. cum igitur in Principis institutione magna verecundiæ ratio habenda sit, ad eam verecundiam confirmandam valdè interesse censeo, constipari Regem hominibus prudentia & autoritate grauibus, quos tanquàm parètes vereatur, & magistri offensionem metuere: ne si illum contemnere cœperit, frustra in illo instituendo omnis labor impendatur. Volo præterea scurris aditum intercludi. intempestiuus enim iocis verecundiam tollunt, & conuitijs multos homines honestos exagitant: quorum vtrumq; est nimis à Regijs moribus & institutis alienum. est enim boni Principis vrbanitatem à scurrili loquacitate discernere: & ita delectari facetijs, ut semper impudentiam atque petulantiam excretur; ita laxare animum festiue dictis; ut conuitia plectat, & maledicendi licentiam vlciscatur. Maledictum igitur ipse neque conijciat vnquam in aliquẽ, nec ab alio cõijci patietur. præterea mēdaciũ odio maximo persequatur opus est is, qui est ad magnam nominis Regij laudem peruenturus. est enim

Veritas bonum stabile atque sempiternum Deo gratissimum, ad amorem hominum alliciendum aptissimum, ad præsidia comparanda firmissimum. omnes enim se illi libentissimè tradunt, quem sperant summū vitæ discrimē potius aditurum, quàm aut datam fidem violet, aut mendacio quempiam circumueniat. Mendacium præterea est animi parui & angusti flagitium, omnia quantumuis leuia pericula metuentis. omnes quidem natura veritatis appetentes sumus, eamque summa diligentia peruestigandam arbitramur, eoq; studio ducti pro veris verisimilia interdū libenter arripimus. Magnum profectò signum est nihil esse magis aptum humanæ naturæ, quàm veritatem, quod illius etiã fallaci specie delectemur. Quàm turpe autem mendacium, quàm indignum hominis præstantia sit: ex eo liquet; quod ij etiam qui sæpè mentiuntur, maximum laborem, atque sollicitudinem in mendacio concinnando atque celandò suscipiunt, manifestoq; deprehensi vehementer erubescunt. nunquam certè eos mendacij puderet, nisi vi naturæ victi iudicarent, fœdum atque flagitiosum esse mētiri. Si igitur omnes natura veritatem exquirimus, & mendaciū turpitudini semper affine iudicamus; quid est, quod tam multos homines mētiri cogat? nihil aliud profectò nisi metus. omnes enim qui mentiuntur, aut pœnam, aut incommodum, aut offen-

offensionem, aut aliquid aliud eiusmodi pertimescunt; & ea de causa mendacij sibi perfugia comparant. Cum verò metus hominum sit animi fracti, & abiecti, atque turpiter seruientis ægritudo; in animos liberos, & excelsos cadere non potest: sed in seruos furaces atque fugitiuos, minas & verbera metuentes. Rex autem hoc nomine dignus esse nō poterit, nisi fuerit animo magno & excelso, omnia horribilia dignitatis gratia contemnēte; & ita colligitur illum nulla conditione adduci debere, vt mentiatur. Præterea mendacij totius origo est in animi tenebris, & amentia cōstituta. Animus enim lumine mentis orbatus, ignorantiaq; tenebris & caligine demersus, sibi ipse mētitur, se ipsum fallit, & in capitalem fraudem impellit. Cum autem nihil sit amentia detestabilius; sequitur omne mendacium esse detestabile. quod enim à pestifero fonte profluit, pestiferum sit necesse est. Sed inquirunt multi vt M. noster assererat Reip. rationes interdum postulare, vt Rex inuerecunde mentiatur. quo nihil flagitiosius dici potest. primum enim nulla utilitas est, cum turpitudine coniuncta; nec enim ea est utilitas appellanda, quæ multo magis nocet quàm iuuat. qui autem utilitatis gratia mētitur, nulla utilitate potest id quod damni facit, resarcire. Dignitatem enim qua nihil in rebus humanis præstantius est amisit: vt vel pecuniam au-
geret,

geret, vel imperij fines dolo atq; fraude propagaret, sic igitur fit, vt quod lucratus est, nō sit cū eo quod amisit vlla ex parte comparandum. vt enim qui vt stannum coāceruet, aurū atq; gemmas effundit, nō est in re familiari diligēs existimādus: ita qui vt aliquid lucrū faciat, dignitatem abijcit, non vtilitati seruire: sed omnes vtilitates euertere putandus est. qui autem mentitur dignitatem suā abijcit; auari enim atque perfidi, & iniusti famam colligit: nullo igitur modo mēdaciū vtilitatē constituit: sed magnum potius detrimentum sibi, atque rebus suis importat. Quid illud? quod etiā ea quorū cupiditate is, qui nimis vtilitatem respicit, discessit à dignitate, frequenter amittit. præclare Aristoteles ait, falsum bonum in principio, verū malum esse, temporis progressu conuinci. quā falsum autem bonum sit, id quod mendacio comparatur, ipsius mendacij nomen apertè declarat. Præterea nihil stabile potest esse, quod non est hominum fidelitate munitum. qui autem fidem sanctè non colit, non potest aliorum fide muniri, nemo enim illi credit; sic autem fit, vt omnes vtilitates mendacio partæ, facillimè dissipentur. vt enim mercator qui specie præsentis vtilitatis illectus aliquem fraudat, illud quod fraudulenter auertit animo securo non possidet, & omnes sibi vias pecuniæ maioris intercludit; nemo enim cum illo com-

mercium

mercium habere vult, quem semel fidem violasse constat: ita Princeps qui ut aliquam ad suas opes accessionem faciat, mendacij turpitudinem subire non metuit, nec illud quod fraude parauit firmo præsidio retinere poterit; & omnem sibi in posterum spem amplioris utilitatis incidit. Sed inquis, multos mentiendi artificio, fuisse nomen sapientiæ consecutos. Verum id quidem est. sed quàm falsa esset illa opinio, rerum exitus comprobauit; illæ namque opes quæ erant nixæ mendacio, vastatæ sunt; illæque solum stabiles atque firmæ permansere, quæ veritate fuerant stabilitæ, quandiu veritas ipsa inuiolata permansit. At Lyfandri dictum de vulpis pelle, quàm Hercules ut dicebat pelli leonis affuerat, ut argutum atque festiuum ridetur. Verum. Sed intra breue tempus illam dicti festiuitatem, & risum multæ ciuitatis illius, cuius Lyfander Princeps erat, lacrymæ consecutæ sunt. postquam enim Lacedæmonij prisicæ virtutis atque simplicitatis oblitæ, illam astuti ducis calliditatem secuti, multis iniurijs socios alienauerunt, à socijs relictæ; Epaminondæque virtute fracti ita conciderunt, ut nunquam post Leutricam pugnam pristinas opes, & Imperium recuperarint. idem de reliquis omnibus, qui dolis & fraudibus ad summas opes peruenere, iudicandum est. malè enim parta
(ut est

(vt est in veteri prouerbio) malè dilabuntur. Què enim fructum (vt de reliquis fileamus) Principes illi qui nostris temporibus mendacijs & fraudibus vsi sunt, sibi aut rebus publicis attulerunt? sibi quidem perfidiæ & calliditatis infamiam, hominum odium & offensionem, Rebus autem publicis inopiam, egestatem, vanitatis exemplum, & flagitiorum omnium ex diuturna militum impunitate licentiam, ex quo sequitur rationem imperij tuèdi, & augendi totam esse in veritatis studio constitutam; omnes enim facilè deserunt eos Principes quorum fidem suspectam habent, & ad eorum nomen quos fideles esse vident, se libenter adiungunt. Postremò omnis beatæ vitæ ratio, vna veritate continetur, cum enim omnes homines beatæ vitæ cupiditate teneantur, & ea in bonorum verorum copia constituta sit; sequitur vt qui beati esse volunt, verissima bona summo studio consecrari debeant; falsum enim bonum, vt dictum est, verum malum esse constat. omnes igitur qui ex mēdacio & inanitate pendent, miseri sunt existimādi: ex falsa enim voluptate, verus dolor existit; ex honore falso verū dedecus exoritur; ex vtilitate fallā vera pernicies erumpit. vana igitur & inanis species illudit hominibus amētissimis, eosq; ita omni sensu spoliat, vt abiecta dignitate vmbra fallacissimæ vtilitatis sequantur: qui si splendorem, & magnificentiam, & vtili-

& vtilitatem, & stabilitatem verissimæ dignitatis oculis aspexissent; nunquam tam amētes fuissent, vt vllis opibus & imperijs illecti, honestatem contemnerent, nempe præ cuius studio vita etiam contemnenda sit. meritò igitur plerumq; & honestate quàm despexerunt, & vtilitate quàm secuti sunt, spoliantur; & dignas amentiaë pœnas luunt. Vt igitur ad Regem nostrum redeamus, cùm nemo possit Regis nomen atq; personam tueri, nisi sit & virtute magnanimus, & honestate splendidus, & fide firmus, & sapientia moderatus, & opibus veris opulentus; mendacium verò flagitium sit animi pusilli, & turpis, & malitiosi, & amentis, omnibusque veris bonis euersi, constat certè nihil esse magis Regis officio & dignitatē contrarium. sic igitur assuescat opus est, à teneris annis Princeps execrari mendacium, vt appareat illum fore semper vanis hominibus, & perfidis, & fraudulentis infestum. quod si fecerit, adulatorum opes quæ mendacio fulciuntur labefactabit; & Deum qui veritatis tutor & pater est, sibi coniunget. obsidione igitur perditorū hominum liberatus, diuinoq; præsidio munitus cū summa felicitate vitam deget, & regnum feliciter administrabit. Maxima igitur institutionis Regiæ pars in eo posita esse debet, vt intelligat à primis annis Rex, totius calamitatis & pestis initium esse, in mendacio & vanitate constitutum. In primis

Recip. r autem

autem est Regis animus religione imbuendus, & ad cœli conspectum frequenter excitandus; ut si fieri possit cum lacte nutricis disciplinam pietatis hauriat. nec enim impudens, neque pusillo animo præditus, nec iracundus, nec inhumanus, neque mendax, nec vlli denique flagitio affinis esse potest is, qui religionem vnicè colit. Omnium enim virtutum fons, & origo, & incrementum, & perfectio: denique & absolutio, vna religione continetur. illius igitur fundamentum est, à primo statim ætatis initio ponendum, ut facilius omne genus virtutis, extrui & exaggerari possit; præcipuè autem Regibus, quo munus illorum altius & difficilius est, & magis ad dignitatem diuini muneris accedit: ita ut quemadmodum ostendimus, sine diuina virtute obire non queat. quo igitur magis Rex ætate progressus fuerit, eò magis intelligat se diuino beneficio susceptum fuisse, ut in terris vice illius sempiterni rectoris imperium gereret; cum igitur diuinum munus administret, diuinis opibus atque præsijs indigere. Neminem vnquam Principem magnum, bellorumque omnium, victorem, sine diuino auxilio fuisse; Deum namque solum esse, qui mentem dat, qui animum confirmat, qui opes elargitur, qui fraudes intestinas comprimit, qui hostium impetum retundit, qui victoriam omnibus, qui pietatem & iustitiam colunt, &

Remp.

Rempu. virtute & vigilantia tuentur, cum magna nominis gloria concedit. Multum autem iuuabit, ad religionis studium commendandam, eorum Principum à quibus Rex originem ducit res gestas, & illustres victorias exponere; quas intelligat, non tam hominum viribus, quam armis diuinis partas fuisse. votis autem, & precibus cum magno studio pietatis adhibitis, opè numinis impetrasse. Discat tamen interim iniquitatem, & intemperantiam, & ignauiam atque desidiam, & reliquas animorum labe, esse Deo vehementer inuisas; ea autem ratione fieri, vt neque improborum, nec incontinentium, neque timidorum, neque inertium preces exaudiat. omnibus igitur Principibus, qui cum illo summo atque sempiterno Principe amicitiam firmare velint, vtrunque necessarium est; vt integra vita sint, & laude fortitudinis excellant. aliter enim sine vlllo fructu, in religione procuranda laborabunt. quamuis igitur ædes sacras ædificent, & dona ingentia templis offerant, & Deum precibus assiduè venerentur: si tamen scelus quo sunt infecti non detestati fuerint, & non omnem virtutem, & industriam ad Reip. defensionem contulerint, Dei numen placare non poterunt. prauam enim opinionem de numine diuino concipiunt ij, qui cum in iniquitate perseuerant: illud tamen donis inflecti, & à seueritate ad lenitatem traduci posse,

confidunt. qui enim hoc credit, Dei iudicium pecunia corrumpi posse credit; quo nullum grauius in Deum scelus excogitari potest. Rursus autem qui à Deo postulat, vt sibi dormienti, omnemq; laborem fugienti opes, & dignitatem, & omnia ornamenta conferat, iniquitatē Deo attribuit. poscit enim vt præmia industriæ atque virtuti debita, ad ignauiam, & desidiam transferat. vt igitur agricola, qui neque terram arat & subigit, neque semen tempore spargit, neque denique diligentiam adhibet in agri cultura, frustra frugum copiam & vbertatē à Deo petit: ita Princeps qui non summo studio in Rempub. incumbit, neque cum armis res gerenda est, diligentissimè bellum comparat, sine vllò fructu opem à Deo postulabit. Deum enim grauius offendit, qui putat illum ignauix, & timiditati fore propitium. tatum enim abest, vt socordiam & ignauiam caram habeat, vt sit etiam omnibus timidis, & negligentibus, & in Rep. gerenda dissolutis vehementer infensus. Caput igitur religionis est vitæ castimonia, cū fortis & inuicti animi virtute coniuncta. Admonendi præterea sunt Principes, vt cum res secundæ sunt, tunc diligentius dent operam religioni atque pietati. vt enim qui opem hominum, nisi in rebus perditis requirunt, & non se fidelibus amicitijs multò ante communiunt, sæpenumero ab illis quos sero sibi amicos parare contendunt, excluduntur.

tur: ita qui secundis in rebus religionem negligunt, frustra sæpenumero in aduersis opem diuinam implorabunt. is enim quem metus tantum religiosum facit, ficto plerumq; animo ad placationem numinis accedit; & cum primum tempestas quæ illum terrebat sedatur, religionis memoriam deponit, & ad pristina flagitia redit. hac autem ratione fit, vt non semper Deum exoret. Ne id igitur regibus accidat, frequenter admonendi à pueritia sunt, vt tunc vel maximè cum res ad voluntatem fluunt, Deum sanctè venerentur: intelligantq; nihil esse Dei amicitia, nec ad nominis amplitudinem clarius, nec ad opes firmandas vtilius. Discant autem à rectoribus suis multa quidem esse dona atq; munera, quibus Dei gratia conciliari possit: sed nullum esse iustitia, & humanitate præstantius. Principem enim qui nunquam ius & fas vllò modo violauerit, omniaq; studia vitæ ad populi salutem cõtulerit, amicitiam profectò cum summo illo Domino & optimo Parente fœdere sempiterno confirmaturum. audiant etiam Deum semper præsentem esse, & per omnia commeari, & ea etiam quæ sunt densissimis occultata tenebris intueri. valet enim hoc multum & ad pudorem, ad vitæ puritatem, & animi constantiam; si enim cum nos oculis hominum notari posse suspicamur, cupiditates oës continemus: certè multò diligentius, cum cogitauerimus nos Dei aspectum

effugere nō posse, nos ipsos ab omni flagitio & turpitudine reuocabimus. Religionis igitur studium continet verissimam iustitiæ, virtutis, humanitatis, pudoris, honestatis & constantiæ disciplinam. & idcirco nihil est Principibus tãto studio, cura, & assiduitate tradendum, & inculcandū. Perficiendū est etiam vt paulatim intelligant quantum religio à superstitione intersit, atque differat. Superstitio enim est inanis metus numinis, cum animi quadam imbecillitate coniunctus: Religio verò cultus Dei sanctissimus, illius maiestati debitus, animum simul & pio quodam timore deuinciens, & inuictō robore confirmans. qui vero nimiam religionem vituperant, nō intelligunt se quod est superstitionis proprium, religioni tribuere; vera namq; Religio nō est anilibus curis implicata; nō inani formidine conturbata; non diffidentia quadã fracta & impedita, quo minus opem diuinã sibi in tēpore adfuturam confidat. quod enim rectum & honestum est acutius videt, & fortius suscipit, & constantius exequitur, & feliciter absoluit; nihil enim sine diuino cōsilio, & ope, & gratia molitur & efficit. Cū verò ad ætatē puenit, quæ iã est habilis ad pueriles saltem disciplinas capiēdas, summo studio & diligētia magister quærendus est, qui nec indoctus, nec infans, neq; quod caput est immoderatus sit. magistrorū enim vitia, discipulos quasi quadam lue, & pestifera

contagione contaminant. quantus vir fuerit Philippus, Alexandri Magni pater, omnes norunt, qui græcam historiam legerunt. virtutes autem quibus ornatus extitit, eò tēpore quo obses traditus Thebanis fuit: à viro summo Pythagorico, cui simul cū Epaminōda operam dedit, & ex æmulatione Epaminondæ didicit; Pater enim Epaminondæ, cū esset Thebis summa autoritate præditus, illum cōmuni suffragio totius ciuitatis asseruabat. quamuis igitur Philippus multis laudibus abundaret, nescio an quidquā fuerit in illo maiore laude dignum, studio illo quod in Alexandro instituendo & erudiendo posuit. cum enim Alexander ortus esset, ad Aristotelē scripsit, se nō tantas dijs gratias agere, quòd filium ex vxore Olympia suscepisset, quàm quod eo tempore suscepisset, quo posset, ab illo clarissimis disciplinis institui. nec solum id scripsit, sed re etiam præstitit. ex Aristotelis igitur disciplina tantus vir euasit Alexander, vt orbē terrarum imperio suo subiugaret; aut vt rectius dicam, innumerales orbis terrarū nationes, à morum feritate, ad humanitatis cultū, imperij sui mansuetudine & lenitate traduceret. Optimorum namq; principum victoriæ ipsis etiā victis salutem afferunt. res enim illorum perditas recreant, & mores atq; disciplinas cōferunt, & tyrannides vbiq; delent, & innocētiae patrociniū suscipiunt, quod cū Alexander præ-

stitisset eueniebat, vt carior interdum victis, quàm
 ciuibus suis esset. victi enim illius clementiam ama-
 bant, ciues autem virtuti illius inuidebant. quod
 nunquam euenire potuisset, nisi doctissimus vir
 Aristoteles, Alexandri naturam acrem atque vehe-
 mentem, & studio omnia vincendi mirabiliter in-
 flammata; multarum rerum cognitione, & disci-
 plinarū humanitate moderatus fuisset. Sæpe enim
 iam diximus animi vim & acrimoniam, sine mode-
 stia temperamento furorem esse, non virtutem no-
 minandam. si igitur Alexander Aristoteli operam
 non dedisset, tantas victorias obtinere minimè po-
 tuisset; nec optimus Imperator & Rex: sed fulgur,
 & fulmen, & Græciæ pestis appellandus esset. quod
 quidem vbi primùm à doctoris institutis & placi-
 tis desciiuit, facile declarauit; ea namque furoris &
 amentia signa dedit, vt si in eo perseuerasset, omnia
 intemperantia sua peruertisset. quam diu verò do-
 ctoris instituta persecutus est, non plura virtutis,
 quàm humanitatis vbiunque vestigiū impressit,
 monumenta constituit. Vellem igitur vt aliquem
 Aristotelem si fieri posset eligeretis, qui Sebastianū
 optimis artibus atque disciplinis instrueret; & ad
 omnia officia optimi principis & moderatoris eru-
 diret. quia verò difficilimū est magistrū Aristoteli
 parem inuenire, id saltem curate, vt magister quæ-
 admodum ante dixi, & doctus & disertus, & mori-
 bus

bus rectè constitutus sit. In omnibus autem pueris instituendis, non solum doctorum imperitia: sed etiam arrogantia summopere detestanda est; multi enim sunt, qui in Grammaticæ rudimentis ingenia puerorum ineptissimis grammaticorum subtilitatibus obtundunt; & ambitione quadam inflati; dum se ipsos ostentant, fastidio pueris sunt, & illorum odium in literas accendunt. fit igitur sæpenu-mero, ut potiusquam pueri aliqua literarum suauitate allici queant, tantum in illas odium & tam immane concipiant, ut nulla ratione possint, ad illarum studium impelli. Principis igitur magistro maximè curandum est, ut illum quoad fieri poterit inutili labore leuet. deinde ut necessarium laborè, & laudis dulcedine, & non inutili sermonis urbanitate iucundum efficiat. deinde cauendum est ne illi multos autores interpretetur: sed paucissimos eosque selectissimos, è quibus non solum emendatè loqui & scribere discat. sed etiam multa percipiat, ad regium munus obeundum utilia. habeat igitur rationè ætatis, habeat utilitatis, & tēporis, ne aut pluribus præceptis illum oneret, quàm ætas illa ferre possit; aut aliquem autorem explicandum suscipiat, qui Regi nullum fructum ferat; aut multum tempus in grammatica consumat, quod alijs etiam artibus tribuendum est. Si quæritis autem quos illi autores enarrandos censeam, ex historicis vel Cæsarem,

vel Salustium, vel Liuium deligendos existimō.
 sunt enim in rerum gestarum explicatione pru-
 dentes, & Romani sermonis elegantiam, & puri-
 tatem, cum sententiarum grauitate coniungunt;
 & quilibet in suo genere, summam eloquentiæ lau-
 dem consecutus est. iam verò Cicero noster non
 solum eloquentissimus, sed etiam optimus Prin-
 ceptus extitit: ita vt non solum summus dicendi, sed
 summus etiam Reipub. moderandæ magister ha-
 bendus sit. Volo etiam vt Vergilij summum inge-
 nium, & orationis magnificentiam admirari di-
 scat; & Horatij etiam sententijs, & vrbantate de-
 lectetur. Quid agis inquit, T. poëtas etiam vis
 regibus notos & familiares esse? an non dicebas,
 non debere Principem vlla ratione eos qui men-
 tiuntur in familiaritatem recipere? cur igitur nunc
 poëtas admitti vis, cùm summos mentiendi arti-
 fices esse constet? immerito inquam, hominibus
 eruditissimis atque summo ingenio præditis malè
 dicis. non enim mendaces habendi sunt, qui soli-
 dam & expressam veritatem, fabulis aptè compo-
 sitis imitari conantur. vt enim pictores cùm ani-
 mantium imagines delineant, & illustrant, men-
 daces habendi non sunt; nec enim id faciunt, vt
 illa quæ extant, & eminent in tabulis, vera animan-
 tia esse credamus; sed vt quæ aptè vera animantia
 referant cogitatione iudicemus: ita cùm poëtae ali-
 quid

quid verbis & oratione depingunt, cum non id agant, ut nobis id quod scribunt verum esse persuadeant; sed ut veritatis ipsius imaginem oculis pene subijciant, minimè vanitatis infimulandi sunt; id enim quod receperunt, optima fide prestiterunt; id autem receperunt, ut hominum mores, bellorum tempestates, instituta ciuilia, virtutis amplitudinem, sceleris deformitatem verbis luculenter exprimerent; & quo magis id quod animis infingere volebant, firmitus & constantius adhæresceret: portenta etiam finxerunt; ut non solum amplissimo & dulcissimo, sed etiam admirando genere orationis vterentur. ea namque maximè animis imprimuntur, quæ simul cum iucunditate admirationem incutiunt. Non est autem mendacium vel imitatione, vel in imitationis amplificatione: sed in fraude, & in malitia constitutum. is igitur tantum qui fingit oratione aliquid ut lædat, & errorem perniciosum imperitis obijciat, mendax existimandus est: non is qui faciem atque vultum rei alicuius exprimit, & ut magis, & cum maiore utilitate intuentes oblectet, id quod vult grandioribus verbis, & illustrioribus ornamentis exaggerat. non sunt igitur omnes poëtæ à Regis aditu repellendi; sed illi tantum, qui facile possunt Regis animum rerum turpissimarum imitatione deprauare. sunt enim quidam petulantes, obscæni, molles, effœminati,

lasciuus

lasciuus & impuris carminibus animos à pudore & industria, ad libidinem & ignauiam turpiter auocantes; qui quidem quo dulciores sunt, eò peius nocent, & tanquam Syrenes quædam omnibus qui aures illis præbent, perniciem & interitum moluntur. in rebus enim turpibus ille capitalior est, qui maius ingenium adhibet, quod in poëtis valdè perspicitur. vt enim durum, & incultum, & ineptū carmen auribus, & animis aspernamur: ita concinnum & elegas libenter legimus, & ediscimus. facillimè igitur lasciuus carminis venenum, in animos influit, & elegantia suauitate conditum prius interitum dignitati affert, quàm aliquod remedium adhiberi possit. Quod si rectè philosophi statuerunt, omnes picturas, quæ possunt incitare & inflammare libidinem, esse à iuuentutis aspectu remouendas; quid est de carminibus lasciuus & obscænis statuendum? est enim poëma viua quædam pictura, multo magis animos in quamcunque partem se contulerit impellens, quàm omnes excellentium pictorum tabulæ; omnes igitur poëtæ qui non honestatem, sed turpitudinem mollibus & lasciuus carminibus exprimunt, non ab aula tantum regia: sed à totius patriæ finibus exterminandi, & eijciendi sunt. Principibus autem illi tantum sunt enarrandi, quorum omne studium in regia virtute, & honestate describenda cõsumitur. Nec enim satis

laudari

laudari potest, id quod Philippo filium eius Alexandrum quidam dixisse commemorant; cum pater de illo quæreret, cur nullum alium poëtam nisi Homerum in manus fumeret; quia inquit solus Homerus mihi poëta regius esse videtur; solus enim regiam disciplinam tradit. qua quidem sententia haud facile dixerim, magis ne Homerum laudauerit: an firmissimam spem suæ virtutis, atq; futuræ claritatis ostenderit. iam enim in ætate puerili sapienter admodum iudicabat, omnem otij iucunditatem disciplinæque liberalis oblectamentum, esse ad regiã virtutem & gloriã conferendum. Sed vt ad Regem nostrum reuertamur, necesse est si nobis per M. licet, qui palæstræ nimis infensus est, vt legem etiam Solonis obseruemus. Quam legem inquit T. Eam inquam, quæ cum literarum studio palæstram atque musicam coniungebat. omnem enim (vt iam ante dictum est) liberalem eruditionem ad duas illas virtutes, nempe animi magnitudinem, & moderationem referebat. quamuis autem magnitudo animi, spe proposita magni nominis excitetur, & clarorum hominum exemplis augeatur; mirum tamen est, quantam alacritatem ad res acriter & animosè gerendas sanitas, atque robur corporis adiungat. vt enim corpus infirmum animi vires frangit atque debilitat: ita robustum corpus, animum acriorem reddit, multoq; magis

in

in omni labore & periculo cōfidentē. est igitur corpus Regis cursu, saltu, palæstra, armorū exercitatione atq; venatione firmandum; sunt illi nemorū lustra peragrandā; sylvarū exitus difficiles explorādi, frigus, æstus, sitis, inedia, lassitudo multaq; alia incōmoda eiusmodi perferēda; quæ quidem venandi studiū paulatim facilia reddit. Hæc autem omnia quantā vim habeant, ad bellicos vsus atq; militare disciplinam vix explicari potest. qui enim venandi studio tenentur, de multa nocte vigilant, infidias moliuntur, saltus omnes obsident, alas scienter instruunt, cursu feras insequuntur, easq; telo confodiunt; multaq; alia facere coguntur, quæ non multum à bellicis laboribus, & disciplinis abhorrent, Sed cauendum, quod sapienter. M. dicebat, ne dū nimis venationibus oblectatur, plus nimio duretur; & ex nimia sylvarū consuetudine nimis agrestis & immanis euadat. est igitur vt ad illam alterā laudem, quæ modestia continetur simul erudiri possit, à syluis auocandus, & humanitatis artibus excolendus. vt enim ex acuto & graui sono, medijs interuallis aptissima ratione coniunctis, dulcis concentus elicitur: ita ex animi robore & firmitate, & clementis naturæ lenitate, suavis quædā animorū symphonia, atq; modi inter se mirificè cōcinentes oriuntur. non igitur incommode poëtæ finxerunt, ex Marte atq; Venere Harmoniam fuisse

procreatam. Mars enim acris animi vim atq; robur: Venus autē animi clementiā, & suauitatē designat. omnis autē virtutis elegantia, & naturæ concinnitas est, in harum duarum virtutum modulatione constituta: vt quasi quibusdam musicæ medijs, pro rata portione distinctis Martis acutus sonus, cum Veneris graui (vt ita dicam) sono, & humanitatis suauitate consentiat. aliter enim animi status non poterit vlllo modo gratus esse Musis. aut enim erit nimis acer & infestus, aut nimis lenis & dissolutus. Quod ne Regibus accidat, & illius vis & acris industria, musicæ etiam suauitate temperanda. Quid? inquit. M. musicam etiam Regibus perdiscendam censes? Ego verò inquam. Musicæ namque odium est barbaræ immanitatis argumentum. nisi fortè probatis illam Ateæ Scytharam Regis feritatem, qui cū Ismeniam aulæ dum ad epulas canere iussum, omnes qui aderant, cum voluptate audirent, & magnis laudibus ornarent; testatus est, sibi multo iucundiorē esse hinnitum equi omnibus Ismenix cantibus. in quo quidem declarauit, sibi nihilo plus humanitatis esse, quàm in quauis immani quadrupede. qui enim à musica alienus est, humanitatis expers habendus est. Non igitur immerito omnes summi viri, qui Respublicas condiderunt, ingenuam iuuentutem illa imprimis institui